

MINISTERIO
DE CULTURA

VICTORS

SUMARI

NOTA DE REDACCIÓ - VÍCTORS: Carles de Palol. - EL CANT: Joan Teixidor. - FORMACIÓ, VALOR I CONCEPTE DEL MOT ESPANYA EN LA CATALUNYA DECADENT: Jaume Vicens. - DELS RECORDS QUE MEN' DURIA: T. Roig i Llop. - KEYSERLING I LA RENAIXENÇA CATALANA: J. Ma. Corredor. - SUPERESTAT: J. Planes M. - EL POBLAMENT I LA CULTURA IBÈRICA AL GIRONÈS: F. Riuró. - PANISSARS: P. de Palol. - RÀFEC. - REVISTES I LLIBRES: J. Ma. Corredor, F. Ferrer, Agustí Pera, Pompeu Pasqual. - NOTICIARI

REVISTA MENSUAL DE GIRONA

Nota de redacció

● Diuen que a la tercera va la vençuda. Ens decantaríem ingènuament a creure-ho sense altra objecció; més per la folgança de sojornar damunt la tasca feta que per la vanitat pueril de proclamar-nos vencedors d'un torneig totjust iniciat. Descavalcaríem el corser de les idees fixes, treuríem les brides a la voluntat, i deixariem pasturar la foguera combativa en els paradissos d'herbei i aigua soma on refrescar-se les ardors. Reposariem la tensió i la frisança, si no teméssim un vagarejar nociu, un donar marge a inclinacions torturades o regressives.

Hem editat tres números de prova. Col·laboradors, anunciants i subscriptors augmenten pausadament però amb ascens encoratjador ja que acredita una irradiació intensiva i extensiva. Hem fet el pas decissiu, saltar dels projectes embrionaris i confusos a la realitat, però de tres números a la perspectiva del futur, hi ha el greu problema del consolidament. L'empresa és tan arriscada, ofereix tantes possibilitats i perspectives que, a mesura que avancem, hom s'adona de la responsabilitat contreta i de la necessitat de posar en joc d'eficàcia i de finalitat el conjunt d'elements coincidents. Hem de reflexionar; fornir de sentit orgànic, de consistència real, a una iniciativa portada sota l'impuls espontani i interessos no ben definits.

● Hem de fer examen de consciència; sospesar honradament les intencions i les possibilitats, depurar els motius primaris de confluència personal per tal de fonamentar-nos sobre principis clars; amb llum mediterrània. Hem de podar els prejudicis d'una banda i altra; desbrossar impediments. El camí emprès no és que sigui ni planer ni costerut, sinó que és un treball de qualitat que exigeix la compenetració i tota l'aportació espontània. La tàctica ha d'ésser, doncs, fer el treball agradable i productiu. Allà on crien els sentiments agressius o es fomenta la incomprensió i la incompatibilitat, al cap i a la fi, els fruits naixen raquítics i es fara l'arbre, d'esterilitat.

Només és permanent el llevat bo i just; l'altre, la mateixa agror li neutralitza les virtuts; esdevé un devorar-se entre feres perquè els anyells s'han tornat ja garneus.

● Hem d'assentar el nostre primer punt d'entesa. Podem determinar-lo com un pacte fàcil contra el traficant amb la intel·ligència. També com un rebel·lar-nos contra l'esclavatge a la vanaglòria. Pobres els que confonen el deure intel·lectual amb els egoismes individuals, o els alts interessos humans amb les circumstàncies favorables a l'arribisme. Infeliços els investigadors que mercadegen la seva producció al preu d'una recompensa política, o es converteixen en servidors de teoritzacions, als despotismes. Orbs són els que es deixen enlluernar pels sentiments disgregants de l'odi o de la ironia. Hauran de dur el geni creador a l'esperit, per areeixir, o seran esclafats per la vida, miserablement com s'ufanaren.

La ciència, les lletres, les arts, el proïsme... només concedeixen el llorer i la dignitat als que saben servir-les amb devoció, com una religió el principi immutable de la qual és la puresa d'intencions i la sinceritat d'afecte. Al temple de l'esperit només hi marquen empremta inesborrable les petjades baronívoles que, ultra la puixança creadora, duen el segell de la dignitat. Els esperits femenins, subterfugiosos, ressentits, moren en la pols com llurs obres pastades d'argila i de vanitat; covades en la clandestinitat i el simulacre.

El nostre primer crit d'escomesa combat, doncs, el traficant de la intel·ligència; la primera menció lloa els sacrificats a l'honradesa de l'home amb si mateix. Cal desvetllar aquesta consciència d'ésser social, en l'home, perquè sense responsabilitat moral, no hi ha obra humana perdurable.

VICTORS

Quodcunque libuit victori, licet: tot és lícit per al vencedor, deia Sèneca en parlar de les lluites romanes; avui diem en les nostres planes, tot és permès per al qui triomfa; i, al marge dels anys evoquem aquets **Víctors**, que com signes sobreposats i en ple desordre conjuntiu, com a miscel·lània literal, adornen les façanes de les velles construccions nostres; visió de conjunt que identifica encara el caire inconfundible de la Ciutat de Girona, plena de boira.

Aquets **Víctors** sobreposats i en forma d'anagrama són un record patent d'aquelles promocions que defineixen el període més actiu i floreixent dels Estudis generals en ple segle XVII; són una mena de colofó que commemora significativament la finalització d'una obra positiva i fecunda; preconitzen el termini d'un esforç gran en un procés de veritable formació cultural i espiritual del nostre poble.

Els estudis universitaris aporten en totes èpoques gran nombre de joves que aspiren a graduar-se, creant llavors, a Girona, un nucli fervorós i actiu, ple d'optimisme regenerador. Grup estudiantil neguitós que transformava en remor tot el silenci. En tots els seus aspectes hom es daleix per conèixer la vida escolar gironina, vida inquieta i llicenciosa, les gestes d'aquest nucli tumultuós que sentia les inquietuds de la vida i variava inconscientment el caire tranquil i pacífic de la Ciutat.

Per a evocar la vida estudiantil del segle XVII, ens resta avui una bella mostra: ens resta avui el Casal, pròpiament dit, un "alberch" on els estudiants convivia sense rigor, sense la severitat inflexible de la disciplina conventual, una residència situada al redòs de les muralles a poca distància de la Universitat, una casa oberta als vents i al sol en l'amplitud d'un carrer silenciós, sense estridències, ple de records i efemèrides. Es un carrer i un casal inconfundibles perquè els **Víctors** es delaten al cor i als ulls quan en el roig del mangre us diu amb traços ben ostensibles "SEL I VENT" i més a prop "(H)OSTAS".

* * *

Tot era lícit per a ells, predilectes, perquè lluitaven amb fe; els cabé la glòria de gravar llur triomf en els **Víctors** que perduren, a través dels segles, en les parets de la Seu, com perduren aquells imperceptibles del barri jueu, pels qui no els era permès gravar-los, però que els evoca monumentalment el record; la preponderància d'estudis intensos dintre les lletres i ciències positives en el fons de les lleis mosaïques. En l'actualitat el Call també és un record patent d'èpoques llunyanes, una revelació del que foren aquelles vides. En la pàtina de les pedres humitejades d'aquest carrer remissent hi traspuen d'antany clams i crits ofegats, **Víctors** rojos merament litúrgics, gravats en pròpia sang.

CARLES DE PALOL.

E L C A N T

A MARIAN ANDERSON

Àvids, els cors s'aturen
cridats per la teva veu.
Hores de sol maduren
i, com en la pica la deu,
cauen i ploren i duren.

Caus com un plany i, també,
una esblaimada esperança;
terra llunyana que ve
i mor, talment ona mansa,
sens mica de força ni bé.

No et trenquis; no fiblis en va.
Sigues com plor que s'afina
en freu tan estret com la mà,
vent que pertot s'endevina,
ocell que no sap com tornar,

Joan TEIXIDOR

FORMACIO, VALOR I CONCEPTE DEL MOT ESPANYA EN LA CATALUNYA DECADENT

En la història de les relacions polítiques peninsulars, ara que les podem contemplar amb l'àmplia perspectiva dels fets passats, és fàcil trobar un esquema que ens proporcioni l'equivalència de la força nacional catalana en contrast amb la castellana. No penso sorprendre ningú si estableixo la següent evolució, que faig arrancar del segle XII, o sigui just en el moment en què els nuclis cristians de resistència hagueren decidit en favor llur la pugna contra els musulmans espanyols.

Fase A: (s. XII-XV) Divergència dels nuclis polítics llevants dels de l'Altiplanell en acció, orientació i esforç. Delimitació de zones d'influència. Feblesa dels vincles estatals en la Corona d'Aragó. Manteniment d'una cohesió castellana a l'Altiplanell peninsular.

Fase B: (s. XVI-XVIII) Castella absorbeix els objectius estatals de Catalunya-Aragó i conserva els que li són peculiars. Règim polític autònom a Catalunya.

Fase C: (s. XVIII-XIX) L'Altiplanell (Castella) aconseguix reduir a la unitat històrica els esdeveniments peninsulars (a excepció de Portugal) sota el nom d'Espanya.

Fase D: Des del darrer terç del segle XIX, Catalunya procura retornar a les condicions objectives de la fase A. Fórmules de transigència entre les aspiracions catalanes i les de l'Altiplanell determinen un retorn momentani a la fase B, en forma encara poc estable.

Les oscil·lacions d'aquest moviment geopolític han cristal·litzat en el pensament català modern en la fórmula antitètica Catalunya-Espanya. Aquest darrer nom ha estat vinculat a la forma negativa de l'actuació catalanista, i ha arrelat tant en la nostra manera de pensar, que difícilment podríem trobar un sol català que, en termes simplistes, no reduís a la disjuntiva d' "amb Espanya" o "sense Espanya" l'oposició permanent de la costa mediterrània, i en espècie de la nostra terra, a les comarques altes de l'interior de la Península.

No obstant, la qüestió es presenta de manera força més complicada. Teòricament és impossible desvincular Catalunya d'Espanya. Així, en la nostra època de plena independència estatal, hauria estat un contrasentit afirmar que Catalunya estava separada d'Espanya, talment com assegurar que en ple segle XV la república veneciana estava separada d'Itàlia. Aquest sentiment, Catalunya din-

tre una unitat geogràfica superior: Espanya, continua fins al moment en què el concepte Espanya rep un nou contingut: el d'Espanya-Estat. Aleshores sí que és racional admetre una aspiració que pretingui segregar un territori de l'estat espanyol i formar una nova cèl·lula política, encaixada en condicions modernes, psicològiques, econòmiques i socials, diferenciades, i en altres antigues, històrico-sentimentals, també divergents de les de Castella.

El problema de les relacions de la Catalunya decadent amb Castella, el veiem ara sota apel·latius transformats: Castella s'ha apropiat el nom d'Espanya, i Catalunya ha experimentat l'actuació castellana a través d'aquell nom. Emperò, per arribar a aquesta situació especial, ha calgut una modificació del pensament col·lectiu que, arrancant del concepte geogràfic d'Espanya, l'hagi transmutat en un d'estatal. El fenomen ha estat doble: reducció, per part de Castella, del nom d'Espanya al conglomerat polític peninsular sotmès al govern d'uns monarques comuns, capturats pel dinamisme i l'empenta dels castellans dels segles XV i XVI; i acceptació pels catalans de la Catalunya decadent (Fases B i C) dels termes polítics en què els castellans havien plantejat la generalització del nom Espanya. Ambdues trajectòries concordaren en el segle XVIII, i des d'aleshores ha estat impossible, com deïem, desarrelar de la consciència de les masses catalanes i castellanes, la identificació del mot Espanya amb el concepte "unitat política peninsular".

Tracto, doncs, d'examinar com ha esdevingut possible que els catalans acceptéssim com a condició política normal que el Principat de Catalunya s'integrés en la unitat estatal "Espanya". Des d'un principi admeto que manquen moltes dades, ja que la nostra història dels segles de la decadència, a excepció dels períodes corresponents als dos intents secessionistes del 1640 i del 1714, està molt descurada.

Fins al segle XV, els catalans empraren el nom d'Espanya en un sentit estrictament geogràfic. És en aquest aspecte que el trobem escrit en les cròniques catalanes, com per exemple en els "Feyts d'armes de Catalunya", de Boades, i també en la correspondència oficial de la cancelleria de la casa reial de Barcelona. Malgrat les apreciacions de l'historiador aragonès Giménez Soler no creiem

acceptable que es pugui atribuir a Jaume II el paper de primer patriota espanyol —“el primero que invoca España como patria común de cuantos vivían en ella”, segons afirma.— És possible que Jaume II, educat a Sicília, fora de Catalunya, estigués acostumat a sentir qualificar amb el nom d'espanyols els aborígens de la Península, i aquest és precisament un del fenòmens que després tindrem més en compte per explicar-nos la generalització de tal apel·latiu. Però en tot cas, i no obstant les activitats polítiques de Jaume II de cara als interessos peninsulars, jutgem molt atrevida la hipòtesi que aquest monarca tingués un concepte particular d'Espanya que els propis habitants de l'Altiplanell no posseïen.

Cal ací puntualitzar que els nuclis asturians de Reconquesta, i després els lleonesos-castellans, havien entès per Espanya dues coses bastant dissemblables. Una concepció era l'Espanya-Península dels romans; altra la d'Espanya-Andalusia dels pre-romans i dels gods. En els primers segles de la lluita contra els alarbs, quan en la ment dels cabdills encara no existia altra idea que la de conservar un territori i procurar rescabalar-se en el que fos possible de les pèrdues sofertes pels visigods, amb els quals les tradicions oficials de palau, de cultura i de religió procuraven emparentar-los, el nom d'Espanya significà el d'Espanya-Andalusia i, per tant, el d'Espanya musulmana. Així —diu Menéndez Pidal— el veritable centre d'*Spania* era Còrdova, malgrat l'ús ampulós del títol d'*imperator* per Alfons III, Ordony II, Ramir II i Ramir III. No fou fins més tard, amb l'èxit definitiu dels exèrcits cristians, que es retornà al concepte d'Espanya-Península. Fou també aleshores, que per part dels sobirans de l'Altiplanell s'apuntà la tendència a abrogar-se una preponderància política sobre els altres regnes peninsulars. L'ús del títol d'emperador per Vermud III, Sanç III de Navarra i Ferran I (imperator magnus), culmina amb Alfons VI (Adefonsus, imperator Toletanus, magnificus triumphator) i Alfons VII (emperador d'Espanya), l'evident intenció dels quals no sols era oposar una resistència a determinades jerarquies polítiques estrangeres, sinó col·locar-se en el centre d'un cercle d'actuació peninsular. El fracàs d'aquests propòsits revela quant inconsistent i mancada era tota actuació política que es basés en una idea d'unitat que ningú no comprenia.

En el moment de verificar-se l'enllaç de Ferran II de Catalunya amb Isabel de Castella, la situació política era, doncs, aquesta: per ambdues parts s'admetia l'existència d'una Espanya geogràfica, dintre la qual es comprenien llurs regnes respectius. Cadascun d'aquests regnes conservava les seves característiques polítiques pròpies. Per

aquesta banda no existia unitat peninsular, més que en les persones que regien mancomunadament els diversos regnes hispànics. No es podia parlar, ni es pot, per tant, d'unitat estatal, d'unitat política, ni d'Espanya-Estat.

Tal era la situació vista des de Catalunya i des de la Cort reial. Bona prova d'això és que en el transcurs de més de trenta anys del regnat de Ferran II únicament he trobat esmentat el nom d'Espanya —unitat— en dues vegades: una en un segell dels Reis Catòlics, intitulant-se “Reis d'Espanya i de Sicília”; altra en l'encapçalament d'una lletra dels consellers de Barcelona, de 16 de novembre del 1493, adreçada “al molt reuerent pare en Crist e magnífichs senyors los embaxadors del rey de Spanya, nostre senyor”. I encara aquests dos casos, veritablement esporàdics, corresponen a una data posterior a la conquesta de Granada, amb què es consolida la unitat territorial peninsular.

Sota el govern mancomunat d'Isabel i de Ferran el que succeeix és que el mot Espanya, emprat geogràficament, es reforça. Ocorre així per varis fets:

1.er: A l'estranger s'introdueix el costum de designar amb el qualificatiu d'espanyols tots els aborígens de la Península. Aquest fenomen es registra no sols als països del Nord (Països Baixos, especialment), sinó també a la Mediterrània, on el nou apel·latiu ve a substituir el genèric de catalans, amb què abans es designava tot comerciant de la Corona d'Aragó. Tenim varies proves d'aquest fet. De les més clares, és l'ordre del Consell dels Vells de Gènova d'alliberar de les seves naus tots els galiots “espanyols” — i la majoria eren catalans— que hi estaven capturats. Altres exemples ens vénen subministrats per l'ús cada vegada més freqüent del mot “espanyols”, aplicat als consolats comercials de l'estranger, en substitució del de catalans.

2.^{on}: S'estableix l'hàbit de resumir els noms dels varis regnes peninsulars en la frase “aquests regnes d'Espanya”. La cancelleria reial ferraniana ens ofereix d'això exemples multiplicats.

3.er: Com a conseqüència d'aquests dos fenòmens —generalització del nom d'Espanya i d'espanyols a l'estranger i acceptació del mateix per a designar els diversos regnes peninsulars— s'elabora una substitució de les antigues designacions per la d'Espanya-Estat. Precipitaran aquesta evolució l'establiment de dinasties estrangeres a la Península i el desenvolupament de la idea d'unitat monàrquica que, forçosament, no sols haurà d'ésser cultural, religiosa i econòmica, sinó, funcionalment i per essència, política i territorial.

L'adaptació del nom d'Espanya al nou estat

polític sofreix una evolució lenta. Durant més de dos segles, el XVI i el XVII, predomina entre els catalans el sentit geogràfic d'Espanya, i àdhuc entre els castellans no s'imposa la idea estatal d'Espanya fins que les exigències d'una política abassegadora la fa imprescindible. La convivència de les dues expressions és, endemés, una de les característiques més remarcables de la vida de la Catalunya de la fase B.

Un cas simptomàtic és el que ens proporciona l'escriptor tortosí Cristòfor Despuig. En la seva obra "Col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa", publicada el 1557, no s'està de distingir la pàtria catalana de la castellana. Per ell no existeix encara l'estat espanyol. En canvi, reivindica plenament per a Catalunya el dret de formar part d'Espanya, cosa que, segons diu, era negada pels castellans. "Pensau, Senyor, —diu— la major part dels castellans gosen dir publicament que aquesta nostra província no es Espanya i que nosaltres no som veritables espanyols, no mirant que aquesta província no sols es Espanya, mas es la millor Espanya". És indubtable que Despuig acceptava ací la denominació d'Espanya en el seu més pur sentit geogràfic.

En contrast amb aquestes manifestacions, a la Cort reial s'elabora un concepte ben diferent. Carles I segueix les petjades dels seus avis. En Felip II, emperò, si bé es manté el qualificatiu de regnes d'Espanya, es recalca sovint la idea d'unió i d'ajuntament dels mateixos, ço que constitueix un pas cap a l'actitud ulterior que representa el comte-duc. Així, en ocasió de les Corts de 1585, Felip II remarcà la gran importància que per a la força política i religiosa de la monarquia havia estat el fet d'"ajuntar-se tots los regnes d'Espanya i les Índies". Anys abans, el 1580, havia proclamat que el que més desitjava i el fi al qual dirigia tots els seus esforços era procurar "el beneficio, *unión*, paz i conformidad de todos nuestros reynos de Spanya".

És amb el comte-duc d'Olivares que els castellans troben la fórmula definitiva. "Tenga V. M. por el negocio más importante de su monarquía —aconsellava a Felip IV— el hacerse rey de España; quiero decir, Señor, que no se contente V. M. con ser rey de Portugal, de Aragón, de Valencia, conde de Barcelona, sino que trabaje y piense, con consejo maduro y secreto, por reducir estos reinos de que se compone España al estilo y leyes de Castilla, sin ninguna diferencia". Heus ací expressat en una fórmula clara, l'absorció del nom d'Espanya per un concepte estatal pensat en benefici de Castella. Espanya—diu el comte-duc— es compona de varis regnes, que cal reduir a la unitat volguda per Castella; per tant, l'única solu-

ció viable no és ésser senyor dels regnes d'Espanya, sinó rei d'Espanya. Concepte polític bàsic.

Catalunya respondrà a aquestes realitats amb les realitats de les seves revoltes. Però estem quasi segurs en afirmar que, pesi a totes les lluites en defensa de llurs llibertats, els catalans es consideraren sempre espanyols, en l'accepció geogràfica del mot, naturalment. Es lluita per la conservació d'una situació política determinada. No es lluita contra Espanya, perquè l'Estat espanyol no era comprès per la majoria dels catalans. Àdhuc els intel·lectuals continuaven usant l'equivalència geogràfica del nom. Feliu de la Peña, el 1709, parlant de les guerres de Carles I, feia remarcar que no hi concorregué «la nació catalana, sinó amb les *altres d'Espanya*, a sou de l'Emperador».

Després del 1714 el nom d'Espanya adquireix en la consciència col·lectiva el significat actual. Perd tot el seu valor geogràfic i el substitueix per l'estatal. El contingent és el mateix, però no el contingut. I així ens trobem avui a Catalunya amb la necessitat de revaloritzar un nom que mai no tingué més que un valor geogràfic limitat: el de Península Ibèrica i el de pobles ibèrics. El mot Espanya, per obra dels castellans, ha perdut l'elasticitat que tingué des del segle XII al XVII.

* * *

En aquest esquema sols manca situar-hi un fet, que per cert correspon a la vida de Girona. La manca d'altres que s'hi puguin referir, m'impossibilita de treure'n totes les conseqüències que, altrament, creuria autoritzar a deduir-ne.

L'Arxiu Municipal de Girona conté sèries documentals d'un valor extraordinari. Durant certa temporada, vaig investigar-hi el problema remença a les comarques gironines a finals del segle XV (revolta de Pere Joan Sala de 1484-1485). Part del temps, a més, vaig dedicar-lo a estudiar la posició de Girona front el problema de la successió a la Corona d'Espanya, que anava a provocar la revolta de Catalunya i l'esclafament de les nostres llibertats per Felip V. L'abundància de la documentació i la manca de temps, em privaren de realitzar, i de molt, la tasca assenyalada. Em vaig haver de contentar amb recollir les dades corresponents als anys 1697 i 1698. Es entre aquestes dades que figura el fet a què em referia.

El 20 d'octubre de 1697 es signava a Ryswijk la pau general entre Lluís XIV i els coaligats d'Augsburg. El 9 de desembre del mateix any, i com a conseqüència de Ryswijk, es signava a Vilafranca un tractat parcial, sobre l'evacuació pels francesos de les places fortes que havien apressat a Catalunya, entre elles Girona. Aquest tractat tin-

gué compliment el 9 de gener de 1698, data en la qual les tropes franceses deixaren Girona.

Pocs dies després feren llur arribada els soldats espanyols. Els gironins agençaren els balcons i els carrers, i reberen l'exèrcit espanyol amb gran entusiasme. El redactor del Manual d'Acords de 1698 (*) conta que la gent exclamava «*grans crits de ¡Visca Espanya!*»

El veritable significat d'aquestes expressions és difícil de determinar. S'ha de tenir en compte que el predit redactor distingia sempre entre «los catalans y las tropas espanyolas», i que en referir-se a l'exèrcit reial el qualificava sempre amb el nom de tropes d'Espanya, en lloc de dir, simplement, les nostres armes o tropes, com hauria estat escaient d'estar convençut que Catalunya formava part integrant de l'estat espanyol. Amb tot...

Fins que altra documentació ens aclarí el valor d'aquelles expressions, restarà sentat un fet: la

minva del valor de Catalunya-nació entre els catalans de les darreries del segle XVII. Existia una predisposició dels esperits a reconèixer la transformació que s'havia produït en el nom d'Espanya, una preadaptació, podríem dir, de Catalunya a la unitat castellana sota la consigna espanyola. Aquest ambient m'ha fet sospitar més d'una vegada sobre la realitat històrica del 1714, i si seria necessari procedir a una revisió completa dels precedents i desenvolupament d'aquella lluita que Sampere intitulà: *Fin de la Nación Catalana*.

J A U M E V I C E N S

(*) La naturalesa d'aquest assaig fa prescindible tot gènere de cites, les quals es poden trobar amb facilitat en les obres corrents, a excepció d'algunes que figuren en la meua obra «Ferran II i la Ciutat de Barcelona, 1479-1516», d'imminent aparició. No obstant, per la importància del detall, cito aquí que la narració del M. A. 1698, on es reporten els fets esmentats, comença al foli 41.

DELS RECORDS QUE ME'N DURIA UN CIRC A GIRONA

Era un circ com una bombonera tronada, amb les teles apedassades i uns ninots de pim-pam-pum que, amb un gest rígid dels seus braços, us convidaven a entrar. Un nan, curava d'esbronar-vos si trigàveu massa a decidir-vos, tot fent voleiar les barbasses amb la punta de les quals sovint s'espolsava les sabates de dona; de tant en tant, es barrejava amb els badocs. Els soldats el pessigaven, i ell, amb uns renecs cuinats amb salsa de tres o quatre idiomes, recullava ràpidament cap a la porta, per entre les cames del públic. Era un número de franc, dels millors.

El Circ, sempre se'n duia la palma de totes les atraccions de l'entrada de la Devesa. A mi m'hi portava l'àvia cada any. Veus ací una de les seves il·lusions més vives, perquè jo hi reia llargament, malaltís com era i de mena trist.

Durant forces dies, ressonaven dins del meu cap els clarinets, el fiscorn i la timbala de l'Orquestrina del Circ. Tocaven sempre els mateixos passos-dobles; l'únic que variava, eren els esgarips dels músics sempre sorprenents en llur inescotable riquesa de variants.

El número més celebrat era el dels pallassos. Es bufetejaven de mil maneres i sabien reconciliar-se efussivament, en mig d'un aliret final de l'Orquestrina que feia tremir les estaques del Circ.

Un dels pallassos exhibia un noieta pàl·lid i picat de verola, que sabia tocar el violí amb tota la cerimoniosa tivantor d'un «divo». Mentre ell actuava, el seu pare s'agemolia en un recó i l'esguardava amb ulls tendríssims, la boca oberta i els braços creuats damunt del pit panteixant. Un mal dia, el diminut violinista se li quedà als dits d'una meningitis. Els nens de la meua escola l'anaren a veure com dormia per sempre, tot estiradet, el violí al costat. El meu pare m'acompanyà i en sortí amb la cara plorosa. Deia que li recordava «La mort de l'Escolà,» que jo mai no havia sentit. En arribar a casa, el meu pare em llegí els versos. I els versos em feren sanglotar, que l'infant mort no.

El Circ alçà veles i se n'anà pel món. El pallasso no volgué seguir-lo. Tenia un reconet i es posà a fer de fuster, que es veu que era el seu primer ofici. Amb la dona, cada diumenge, se n'anaven una estoneta a fer companyia al fillet. Deien que, a voltes, li sentien el violí. I tornaven pel carrer del Carme de bracet, ben junts, bo i arrossegant les ombres humides de la nit.

Sovint l'ex-pallasso venia a la nostra escola, i hi feia dos o tres números. Tots rèiem. Una vegada el nen del Mestre va voler obsequiar-lo amb un concert de violí. Tot de peces senzilles perquè tot just començava. Ell, ho va agrair molt. Però ja no ens va fer riure més. Deia que el violí d'aquell nen li havia escanyat la seva alegria trista. Tomàs ROIG i LLOP.

Fragment de «Records d'infant». Premi Narcís Oller, als Jocs Florals de Barcelona de l'any 1935.

KEYSERLING I LA RENEIXENÇA CATALANA

El Comte de Keyserling, en el seu darrer llibre, «Sur l'Art de la Vie», continua fidel als seus punts de vista, de considerar l'actual irrupció de les forces tel·lúriques, dels «baixos-fons», com un fenomen preparatori i anunciador d'una nova època més puixant i més ubèrrima dintre el regnat de l'Esperit. Percebeix clarament la sensació angoixosa i vacil·lant dels nostres dies; en una de les seves últimes obres —«La Vie intime»— ens assegurava, àdhuc, que ens caldria «veure una època de cataclismes»; però, malgrat tot, el seu «optimisme còsmic» no defalleix i confia en les fecundes alba-des que succeiran als cataclismes destructors: «ningú no pot predir amb certesa si l'edat materialista no desembocarà, gràcies a les primeres —es refereix a les «noves comunitats espirituals»—, en una nova època en la qual, àdhuc des del punt de vista de la terra, l'esperit sol comptaria com s'esdevingué quan l'apogeu de la cristiandat».

L'autor del «Journal de Voyage d'un Philosophe» és dels pensadors més representatius dels moments presents, dels que més agudament copsen la realitat trepidant dels nostres dies, l'experiència europea dels darrers segles i l'anhel imperiós d'un nou humanisme integral. Humanisme integral, diem. No deïficacions de facetes fragmentàries, per més que la faceta adorada sigui la Deessa Raó. Keyserling és implacable i àdhuc exagerat així que ha d'esmentar el racionalisme. Coneixedor a fons —per haver sabut immernir-s'hi amb una rara compenetració— de la mil·lenària sabiduria oriental, reacciona d'una manera violent contra la tradició europea post-renaixentista, i més especialment contra la «civilització mecanitzada», concentrada per a ell en l'Amèrica yanqui. Keyserling propugna una nova era, no dissenyada per un croquis intel·lectual, sinó que caracteritzada per la «comprehensió creadora», única fecunda, d'arrels intransferibles i nodrida per la sava per-

sonal; única facilitadora d'una major consolidació i d'una major emergència de la vida de l'Esperit.

Referent al seu darrer llibre, continuador de les rutes assenyalades pels anteriors —menys unificat que d'altres, és cert: cal tenir en compte que Keyserling, malgrat el seu desdeny pel sistema, ens ha donat aquella magna visió de conjunt de les «Meditacions sudamericanes»—, no volem ara glossar-ne la totalitat o la seva significació global, sinó sols deturar-nos breument en les consideracions que conté sobre la cultura i renaixença catalanes.

Segons l'autor, una cultura no ve determinada per les qualitats racials; no és «ni funció de la raça ni del medi; però, d'altra part, una vegada que existeix, ve obligada com a fenomen donat, en un alt grau al poble que és el seu principal representant i al medi on aquest es mou: car tot el que en la cultura pertany als ordres sensitiu, sentimental i emocional, és d'ordre tel·lúric». Una cultura pot deturar-se de dues maneres: o bé «fer mort natural, a partir del moment que es mecanitza —el que la succeirà ja no serà «una forma vivent, sinó un sistema d'automatismes»— o bé per mort accidental o artificial, si la seva tradició és interrompuda. I com i quan es produirà el fenomen de la Renaixença? En el sentit estricte del terme, no existeix Renaixença. Si molts dels elements de la civilització antiga han entrat en civilitzacions posteriors, és que la síntesi indissoluble que aquella realitat cultural representava s'ha descompost. Una vegada morta, una cultura no reneix jamai més que en apariència; allò que reneix en realitat és una descendent autèntica de l'antiga cultura, que se li assembla com a una àvia. El fenomen de renéixer és possible: «quan una part de l'ànima del passat sobreviu, inalterada, dintre de l'Inconscient i quan una constel·lació nova fa possible un rebrot d'importància precisament d'a-

quests elements». «En aquest aspecte —diu Keyserling— la renaixença catalana que s'ha produït en els nostres dies és més instructiva encara que la d'Itàlia. Fou en el Sud d'Espanya i de França on sobrevingué, a l'època de la cristianització, la més gran part d'autèntic esperit antic. La Beutat no hi fou mai renegada, allí les invasions nòrdiques modificaren menys el país que no importa en quines altres parts. Pogué, doncs, haver-hi una represa de la vida cultural, classicitzant de llargs segles, abans que el fet devingués possible en altres llocs. Tot feia preveure la formació d'un gran Imperi romà molt diferent d'esperit, per ésser molt més pròxim de l'antiguitat, que tots els que s'han format per a durar. Tant més quant les corts d'amor de Provença brillaven com a veritables fogars culturals de tota la cavalleria europea i que el pensament hi afirmava la seva independència des dels voltants de l'any mil, mentre que no es decidí a fer-ho a altres parts fins el segle XVIIIè. Fou allí solament on sobrevisqueren, dins el quadre d'un món cristià, les més belles qualitats de la cultura grega, com eren la reconeixença de la Beutat com a ideal suprem i la llibertat de pensament, de la qual l'emperador Justinià n'havia signat la sentència de mort a la mateixa Grècia, en el sol lloc on vivia encara en el seu temps, a Atenes, l'any 555—. Però un concurs de circumstàncies tràgiques impedí l'eclosió d'aquest imperi: la manca de sentit polític dels catalans, la gelosia recíproca dels prínceps de Provença, la voluntat del rei de França d'impedir a tot preu la formació a la Gàl·lia d'un altre gran imperi que el seu; finalment, i sobretot, la incomptabilitat de la cultura catalano-provençal amb l'esperit del cristianisme medieval. Cal tenir en compte que la cultura provençal era en excés, massa moderna en el nostre sentit, perquè l'Església hagués pogut tolerar-la. Les exageracions incontestables dels Càtars, promogueren una guerra d'extermini. A la fi, aquesta cultura meridional que probablement hauria esdevingut la més alta cultura que s'hagués estès per Europa fou tallada de la superfície del globus com ho fou la dels Inques.

Però a Catalunya no fou exterminada més que a la superfície, perquè els vencedors, malgrat tot, no eren estrangers. L'arrel de la flor del catalanisme no fou extirpada ni trencada; hivernà. Ai-

xí a Catalunya, a la qual el règim espanyol deixà, amb tot, més independència que no en deixà França a la Provença, i on, sobretot, la llengua cultivada continuà vivint, hi hagueren esbossos de renaixença cada vegada que les condicions semblaven en alguna manera favorables. En el passat, aquests esbossos no pogueren desenvolupar-se. Però en els nostres dies, gràcies a la interferència de factors històrics tals com el reconeixement general del dret dels pobles a disposar d'ells mateixos, el nacionalisme modern, l'esberlament de l'edifici cristià i la re-paganització; gràcies, en últim terme, al pressentiment que tenen cada vegada més els pobles, que sols una cultura de la beutat pot prevenir la barbàrie, la civilització catalana reneix esplendorosament. I ja hom pot entreveure amb certa claredat el que ell esdevindrà un dia. D'una part, s'assemblarà més a la llunyana civilització catalano-provençal, que la Itàlia del Renaixement s'assemblà a la Roma antiga, puix a Catalunya major nombre d'elements antics han sobreviscut inalterats. D'altra part, serà més modern que no ho són a totes les altres cultures llatines d'Europa: no en va els catalans són els millors comerciants del llac mediterrani, els seus més freds calculadors, els seus treballadors més infadigables i més positius d'esperit. En això s'assemblen més als grecs d'una part, als fenicis de l'altra, que no pas als espanyols, als francesos i als italians.

Fins ací Keyserling. Reconeixem que les seves paraules sobre la nostra tradició cultural i el nostre esforç renaixentista tenen un alt i un considerable interès, i que no ens és gaire freqüent de veure com una figura rellevant dintre la intel·lectualitat europea s'ocupa així de les nostres coses. A què és degut que aquestes paraules no hagin trobat a casa nostra el ressò, diligent i obligat, que havien de trobar? Joan Estelrich dedicà uns comentaris a aquest llibre del pensador estonià, sense entrar a fons, però, en els seus punts de vista sobre el passat i el present de Catalunya. I amb tot, nosaltres creiem que aquesta «entrada a fons» caldria reatitzar-la, i que haurien d'iniciar-la les persones autoritzades per a fer-ho.

J O S E P M A R I A C O R R E D O R .

SUPERESTAT

MATERIALS TRIATS PER UN PROJECTE D'ORGANICA SOCIAL

Avencem als nostres lectors un retall del proemi i unes cites caçades al vol, del llibre d'assaig "SUPERESTAT" que el nostre company de redacció J. Planes Mundet publicarà dintre breus dies. També fem constar amb satisfacció que la coberta del llibre ha estat dibuixada per un altre dels redactors de "VICTORS", J. Colomer Martí.

NOCIÓ GENERAL DEL CONJUNT DE PROBLEMES PLANTEJATS PELS NOSTRES TEMPS

CRISI DE TRANSFORMACIÓ.— Si analitzeu reposadament aquesta diversitat de fenòmens socials que en diem crisi, revoltes, nacionalisme, lluites de classe, atur, extremisme, capitalisme, socialisme, democratisme... haureu d'admetre que no signifiquen ni decadència ni misèria, sinó puixança humana i febrades de transformació social. El desenvolupament humà és tan intens que esbotza procediments vells, incapaços d'endegar tanta energia desbordada; busca nous sistemes socials més justos i noves fonts de riquesa amb capacitat per a satisfer les nostres necessitats econòmiques, polítiques, culturals, espirituals... sentides imperativament.

La inquietud dels nostres temps ressona com un fremir d'insuficiència en l'individu i una manca de cohesió orgànica en les masses populars. Entre la cosa particular i el patrimoni que ens és comú, falta un organisme de regulació i comandament, que en mantingui viu el bescanvi, com entre l'interès privat i els interessos de tots nosaltres, falta una *consciència social* preocupada de coordinar-los; una intel·ligència centralitzadora dels ideals aïllats i dels treballs dispersos, en una obra de conjunt.

Les distàncies s'escurcen en l'ordre mecànic i humà; ciències, arts, idees, transport, ràdio, Dret... procuren relacionar-nos. Tal contacte tendeix a situar l'home en un pla d'igualtat, de compenetració i de justa correspondència, però aquest coincidir individualment encara no engendra un ideal comú, ni fa constituir-nos una Unitat Social, perquè llevat de la política democràtica, els altres components econòmics i espirituals de la vida so-

cial, vegeten anàrquicament, o polaritzant l'acció i les voluntats en sistemes socialment antagònics o contradictoris.

Elements de l'organisme social

La inestabilitat provocada pels conflictes econòmico-socials obliga els governs a admetre que l'Estat ha de fonamentar-se tant en la *voluntat general política* com en l'*interès comú econòmic*.

Políticament, el democratisme garanteix uns drets humans, una llibertat civil i política. El ciutadà vota i pot ocupar càrrecs públics electius, però alhora que intervé en la confecció de la llei, s'obliga a obeir-la; s'imposa deures de fidelitat, de tributació i de defensa nacional.

Econòmicament no existeix una justícia social degut que l'Estat no compta amb un òrgan especial de regulació que estableixi també una interdependència entre les necessitats particulars i les de la comunitat humana. Perquè és just reconèixer que tenim unes necessitats ineludibles o imperatives en alimentació, habitatge, vestit, cultura, generació, assistència social, esbarjo... que obliguen l'Estat a bastir un clos sagrat de *béns comuns*. Tenir art i ésser part de la *comunitat humana* signifiquen el deure i el dret d'instituir un nivell de vida econòmico-social per a cada persona, suficient a la seva capacitat normal de consum i escandallat de les disponibilitats del *patrimoni que produïm amb el treball*. Per això assenten que consumir riquesa o béns comuns comporta produir-los amb mesura i qualitat hàbils al nostre usdefruit; obliga a organitzar científicament l'economia i convertir la tècnica i el treball en una funció social coordinada.

Amb tot, hem de comprendre, pels efectes derivats, que Política i Economia, es troben situades als dos extrems oposats de la vida social, maldant en la defensa d'interessos diferents o antagònics i no fan altrament que barallar-se per a envair el poder suprem de l'Estat, intencionades de regentar-lo arbitràriament; sense sentit orgànic, ni voluntat trascendent; defugidores de la responsabilitat social contreta. Com a mitjancer entre els problemes polítics i econòmics que tenim plantejats ha d'haver-hi un *esperit social* i una sensibilitat noble que els dignifiqui; una intel·ligència coordi-

nadora que estableixi la competència i la compe-
netració. Aquesta *funció social* de la intel·ligèn-
cia, la persona amb la seva capacitat creadora
de ciència, art, cultura, riquesa... ha d'encarregar-
se-la. Hem de produir d'acord amb tipus i plans
generals degudament adaptats a les necessitats i
a les possibilitats de cada època; hem d'organit-
zar humanament la producció agrícola, industrial
i comercial; els transports, l'educació, les asseg-
urances, l'assistència social, les finances, els siste-
mes de bescanvi i valoració, la seguretat, etc. Pe-
rò tal equilibri i unificació solament hem d'acon-
seguir-los en completar els elements Política i Eco-
nomia de l'Estat amb la incorporació de l'Espiri-
tualitat humana com a funció social.

SUPERESTAT

Tant el poble en conjunt, com el ciutadà en
particular, avui esperen de *l'organisme social*
una política d'estat de Dret; un nivell mínim de vi-
da econòmic-social i una responsabilitat espiri-

tual: la *Personalitat*. L'Estat que no compti amb
un organisme apropiat a la funció integral que li
encomana l'Home, devorà els projectes magnes
i les intencions nobles d'estadistes i cabdills, per
en total mantenir una aparença de benestar social
i de dignitat humana.

Heus perquè projectem un *Superestat* origi-
nari en els elements socials purs, i integrat per tres
òrgans coexistents en una unitat orgànica. Un òr-
gan «Política» que exerceix el control directiu del
Superestat, agrupa els ciutadans com una col·lec-
tivitat d'individus relacionats pel Dret i la Demo-
cràcia. Un òrgan «Economia» esdevé la *manufac-
tura nacional* dels productes necessaris a conser-
var aquell nivell mínim de vida econòmic-social.
Administra els béns comuns i agrupa els éssers com
a membres de la família humana. Un òrgan «Espiri-
tualitat» —significant de la *responsabilitat so-
cial en la creació lliure*— es converteix en el la-
boratori nacional dels projectes, de les idees, des-
plans, de les reformes... La intel·ligència sublima-
da a funció social ens incorporà directament a una
Societat Universal i torna possibles els postulats
generosos de la Utopia.

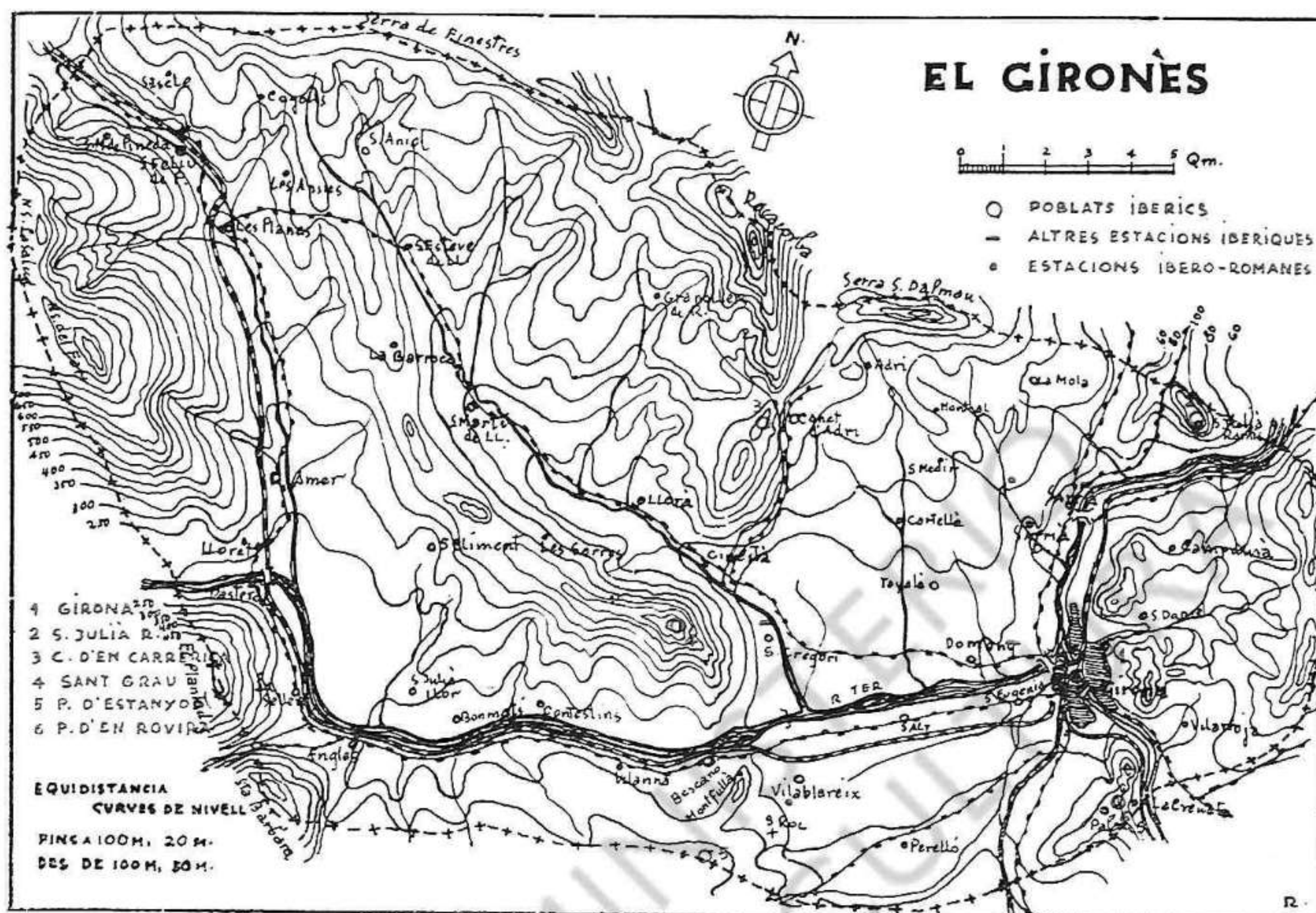

Fig. I - Delimitació del Gironès amb la situació de les estacions Ibèriques

EL POBLAMENT I LA CULTURA IBÈRICA DEL GIRONÈS

Moltes vegades s'ha discutit si el Gironès, és o no és una comarca natural ben delimitada. Si bé és cert que molts autors li neguen aquest dret, cal dir també que al costat d'aquests n'hi ha tants d'altres que l'admeten, sense esmentar els que diuen «El Gironès és un apèndix de la Selva».

És cert que nosaltres l'hem cregut sempre una comarca ben deslligada, per una munió de raons i preceptes naturals, de les que l'envolten, i per això és que hem volgut relacionar-hi, fent-ne un petit estudi, els nuclis humans que l'habitaren durant el temps immediat a la romanització, d'aquelles petites concentracions que hi deixaren la llur petja inesborrable.

Abans, però, de parlar d'aquest poble, es fa precís el coneixement dels límits de la comarca on vivia. Aquests són els següents:

Pel Nord, el Gironès està limitat pel Puig Aspre, prop de Càn Tolrà, en el terme de St. Julià

de Ramis, i en direcció a ponent per la serra de St. Dalmau fins a Rocacorba; la muntanya del Roure Gros i la serra de Finestres fins a la Faixada de Colltort o volcà de Fontpobre. Aquest límit marca amb les serres del Corb i Marbolenyà les divisòries dels rius Ter, Fluvià i Rebardit.

Per ponent, separant-lo de Les Guilleries, des del Coll d'En Bas per on passen la carretera i el ferrocarril de Girona a Olot, seguint pel Coll d'Uries, Sta. Cecília i les serres de La Salut i el Far; el Plantadís, entre les valls del Ter i la riera d'Osor, i el Puig de Sta. Bàrbara, prop d'Anglès, el límit dibuixa una ratlla sinuosa a la vora del Ter fins a Montfullà, d'on torça vers migdia seguint la coma de St. Roc, terme de Vilablareix fins a trobar la del Bosch d'En Ros en la sub-conca del Güell; i per la torre d'En Bach i muntanya de Palau (separades en l'Avellaneda Vella per la Vall del Torderola —pas del ferrocarril de M. S. A. i de la car-

retera de primer ordre—, arriba al Puig d'En Rovira, en vistes al Congost de l'Onyar a la seva entrada a la plana gironina.

Per fi, a llevant, entre l'Empordà i el Gironès s'alça la serra de St. Miquel, interrompuda pel pas del Ter i continua a St. Julià de Ramis on hi ha el Coll de Costarroja, fins a Puigaspre.

D'aquesta fàisó, doncs, tenim la comarca disposada entre les d'Olot, Guillerries, Selva, Empordà i Garrotxa, i la forma del seu perímetre s'assembla a la d'un romboide els vèrtexs del qual són el volcà de Fontpobre, Puig de Sta. Bàrbara, Turó d'En Rovira i St. Julià de Ramis. Dins d'ella hi ha enclosos els termes municipals de Girona, Palau

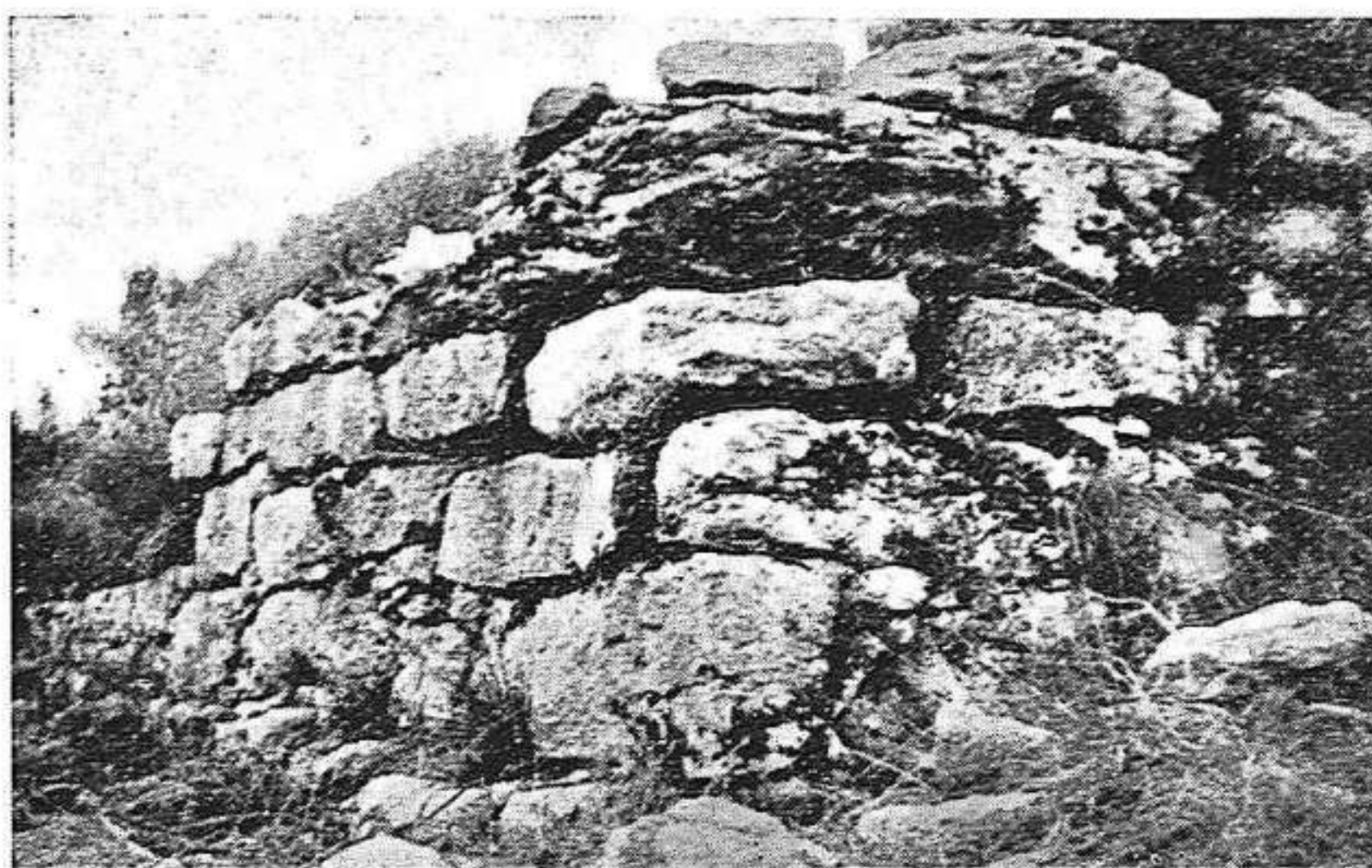

Fig. II - Angle de muralla del poblat del Puig d'En Rovira.

Sacosta, Sarrià de Ter, Sant Daniel, Sta. Eugènia de Ter, Salt, St. Julià de Ramis, Canet d'Adri, St. Gregori, St. Aniol de Finestres, St. Martí de Llémana, St. Feliu de Pallarols, Les Planes, Amer, La Sella, Anglès, Vilablareig, la major part de Bescanó i Campdurà, agregat al municipi de Celrà, (vegi's gravat n.º 1). La seva extensió es calcula en uns 570 qms.² (1).

* * *

Com s'ha dit ja en altres ocasions, aquesta comarca que acabem de descriure, sobretot la part més baixa, la corresponent al pla, ha estat en totes les èpoques des del Quaternari o sigui des dels primers moviments de petits agrupaments humans, un lloc de pas constant, un lloc d'entrada i sortida de cultures. Per ella devia passar l'home del tipus Neanderthal (mandíbula inferior de Banyoles), per ella han passat les cultures euro-

pees del paleolític superior (solutrià del cau de les Goges i magdalenianà de la Cova de les Goges), i també la cultura capsiana en el seu pas vers el centre d'Europa (nuclis del S. E. de França), les cultures neo-eneolítiques (coves de Rocafesa, càn Sant Vicens i altres), del bronze (cultura de «El Argar»; punyal de Girona (inèdit) i cova dels Encantats de Serinyà), i cèltiques del ferro (vora Tuna de Llorà i necròpolis d'Anglès) i també la cultura ibèrica en sentit estricte en introduir-se al sud de França fins el Roine. També podríem esmentar el pas dels cartaginesos en llur viatge a Itàlia, la primera entrada dels romans a la Península i així aniríem seguint època per època fins arribar al segle XIX.

Ja no cal dir el que ha influït aquest trànsit constant en la formació (formació heterogènia) de les cultures estàtiques del nostre sòl; per sobre de tot això cal afegir, encara, la part que toca a la colonització grega del nostre litoral i també les influències romanes de l'últim període.

La colonització grega és, en sentit proporcional, la que més va influir en la formació de la cultura ibèrica de casa nostra.

Aquestes colònies, Emporion, establerta vers el segle VI a C., i Rhode posteriorment, colònies que a més d'aportar tot un món d'idees noves, un sistema de vida ignorat, en fi, una cultura totalment diversa de la indígena, saben conservar varis segles la relació constant, ininterrompuda i sobretot amistosa amb la gent del país, va infiltrant de mica en mica, sense esment dels que la copsen, molta part d'aquella seva cultura pròpia, modificant també de mica en mica les tradicions i costums locals, fruit de totes aquelles influències anteriors de què havem parlat.

Aquest canvi de vida en el món ibèric de la nostra terra, aquesta cultura més rica que els reporta innombrables beneficis, serveix, igual que una força magnètica, per a apropar els indígenes que vivien més escampats i allunyats anteriorment,

(1) Aquesta delimitació és la que ha fet Miquel Santaló en el seu «Assaig monogràfic, El Gironès». És, al nostre albir, la que més s'ajusta a tots aquells preceptes necessaris per a emmarcar una comarca i, per tant, la que deurà adoptar-se, al nostre entendre, en tots els treballs relacionats amb la que és la base del nostre treball.

bastint vers el segle IV, i potser abans, nous llocs d'habitatge que conserven, però, un espai de terreny relatiu per a viure cada u una vida pròpia.

Ja immediatament abans del segle III, comencen a infiltrar-se també dins la cultura així formada, influències romanes, fruit del comerç entre colònies gregues i Itàlia, sens dubte, que ens vénen per Emporion. Des d'aquesta època fins a la romanització completa, aquestes influències romanes van augmentant pausadament, aprofitant la decadència —decadència que creix fins a la caiguda definitiva— de les colònies gregues.

Aquest és el quadre de les influències foranes que intervingueren en la formació de la cultura ibèrica del segle III a C.

El nom dels indígenes i llur situació. Segons les fonts literàries dels segles VI - IV a C. (1) la costa empordanesa —fins un lloc no determinat seguint aquesta en direcció sud— estava ocupada pels indigetes. A l'interior, sense precisar els límits, els ausoceretes i més al nord, al costat d'aquests, els ceretes.

D'aquestes dades, no podem, al nostre entendre, treure'n conseqüència de cap mena pel que es refereix a la nostra comarca, doncs precisament la seva part baixa està en contacte directe, en algun llocs, amb l'Empordà i la Selva.

En canvi els autors del segle III (2) ja precisen clarament el nom dels habitants del nostre sòl: ausetans, amb Ausa (Vic) i Gerunda (Girona).

Aquests pobles esmentats, del segle VI, ceretans i ausoceretes (aquests posteriorment descompostos en ausetans i castellans) procedeixen d'una mateixa arrel, el poble autòcton del país, el qual no era ibèric, per bé que, sens dubte, havia copsat, encara que indirectament, algunes influències d'aquest poble en època tardana.

A la nostra comarca, però, encara que probablement sempre hagués estat ausetà el poble que l'ocupava, es diferenciaria molt aviat del grup de Vic, i dels ceretans (Cerdanya) doncs cal tenir en compte aquelles altres influències inevitables de les que ja havem fet esment, per tractar-se d'un lloc de pas constant. La cultura ausetana del segle III, doncs, presentaria dos tipus diferents, el de la plana de Vic i el de la nostra comarca.

Els límits dels ausetans del Gironès i la Selva cal fixar-los, després de l'exposat, de la següent

manera: per les parts N-E, N i W, semblen coincidir amb els mateixos de la comarca, ja descrits en parlar de la seva delimitació: St. Julià de Ramis és el límit amb els indigetes, i la Garrotxa i Olot són ocupades probablement pels castellans (ausoceretes). En canvi per la banda S-E, sembla que continuen fins a la costa, el límit dels quals amb els indigetes seria el massís de Solius, i més al S-W el massís del Montnegre seria la divisòria auso-laietana. Per últim, per la banda W, les Guilleries són el límit amb els ausetans de Vic, separats ara per l'evolució de les cultures.

Els poblats. Situació i característiques arqueològiques.— Moltes són les restes arqueològiques d'època ibèrica que es troben en la part baixa de la comarca, (vegi's fig. I) el que demostraria una respectable densitat de població. En canvi, de la part més alta, tot i alguns treballs d'exploració parcials, per ara no en coneixem res, encara que no cal dubtar que en fer un reconeixement

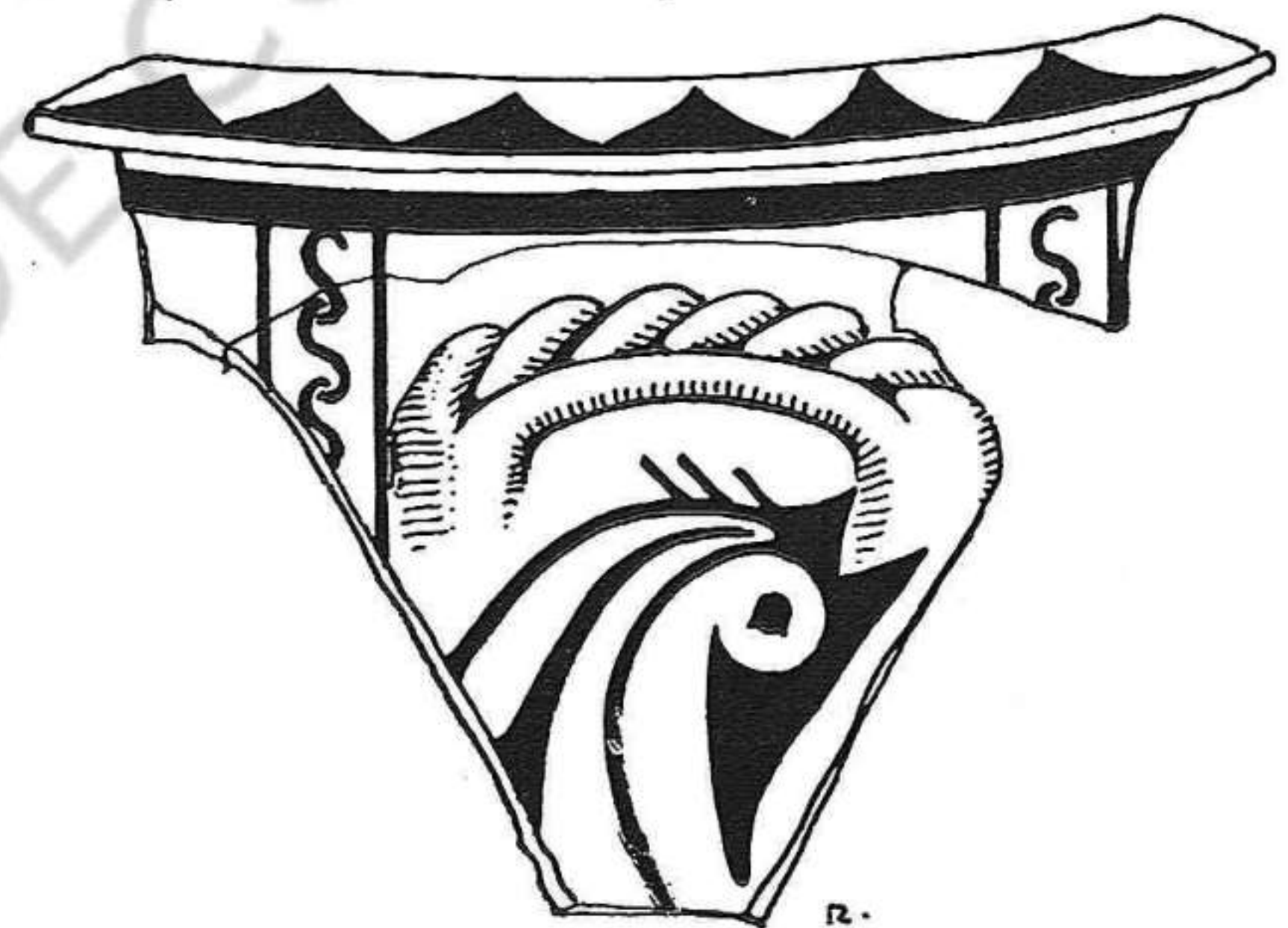

Fig. III -Fragment Ibèric pintat, de Sant Julià de Ramis

ment acurat de tota aquesta part, donaria els seus resultats positius, si bé estem convençuts que la població no era tan densa com en la part baixa.

D'aquestes estacions, es destrien clarament sis poblats, les característiques dels quals s'ajunten a les de la cultura ibèrica de la costa catalana, i s'hi marquen, també ben visibles, aquelles influències que havem esmentat més enrera.

(1) Aquestes fonts són el períple grec contingut en l'«Ora marítima» d'Avienus, Hecateu, Herodot, Esquil, Herodor, Efor, el pseudo Scílax etc.

(2) Eratóstenes, Polibi, Diodor, Livi, Plini, etc.

Les altres estacions assenyalades en el primer gravat, podrien correspondre a construccions en despoblat o bé a necròpolis, la qual cosa no es pot precisar sense recórrer a treballs especials.

Els poblats són els de Girona, Sant Julià de Ramis, «Castell d'en Carrerica» a Llorà, Sant Grau, Puig d'Estanyol i Puig d'en Rovira a La Creueta.

El de Girona, les muralles del qual a últims del passat segle es veien embolcallades amb tantes fantasies, era, probablement, el més important com queda demostrat amb el que diuen les fonts tardanes anteriors a la conquesta romana, «ausetans amb Ausa i Gerunda»; això sols, l'esmentar únicament Gerunda en parlar dels ausetans de la nostra comarca, determina que les altres poblacions eren més reduïdes o de poca importància al costat d'aquesta. Després de vist això i comprovat per l'arqueologia —les muralles de Girona són les més potents de tots els poblats de la comarca— queda ben sentat, doncs, que Girona en aquella època, era ja la capital de la comarca i potser la ciutat indígena més gran del que era fins fa poc província de Girona.

Aquelles fantasies que dèiem, queden anul·lades amb les diverses troballes de ceràmica ibèrica a torn i a mà, fetes últimament (porta Rufina (1), clos de l'antiga Universitat, Banys Arabs) i confirmen les suposicions ja ben fonamentades sobre aquest poblat. A més, altres troballes fetes dintre el seu clos (fig. IV) ens parlen del comerç amb les colònies gregues. Actualment, degut a les variacions sofertes en el transcurs dels anys i també a causa d'estar construït tot l'espai que ocupava el poblat no ens és possible d'obtenir dades més nombroses i concretes sobre la seva disposició i particularitats.

Al sud de Girona i molt proper, hi trobem emplaçat un altre poblat, petit però ben defensat també. Es el del Puig d'en Rovira, prop del poble de La Creueta. En la construcció de les seves muralles cal distingir dues èpoques; l'aparellat d'un dels angles, és molt semblant al dels grossos carreus de Girona, en canvi un altre, (fig. II) correspon ja al tipus de carreu petit, coetani al de les muralles d'altres poblats, com ja veurem.

Ultra l'abundància de ceràmica a torn, en la mateixa proporció, s'hi troba també la feta a mà de tradició de les èpoques anteriors a diferència

dels altres poblats en els quals domina sempre la primera; hi ha, a més, quelcom de ceràmica campaniana (hel·lenística), objectes de ferro, os, pedra, vidre.

La superfície d'aquest poblat, és d'uns 2.200 m.² aproximadament.

En direcció nord, seguint la tirada d'aquests dos poblats, i a uns 5 qm. de Girona en línia recta trobem la muntanya de St. Julià de Ramis els peus de la qual es banyen en el Ter que s'esmuny pel seu congost. Aquí hi trobem un altre poblat, el més ben conegut, el que ha contribuït més al coneixement de la cultura ibèrica de la comarca.

Les característiques són: poca ceràmica a mà en proporció a la feta a torn; d'aquesta última es destrien els tipus següents: llisa, pintada en roig, (fig. III) pintada en blanc, altre tipus amb decoració en relleu (mugrons) i en ratlles incises horitzontals; a més cal esmentar la campaniana. Altres objectes

Fig. IV -Terra cuita hel·lenística, de Girona

en ferro, bronze, os, pedra, vidre. Les construccions en part adossades a la roca natural, exprofessament treballada i altres bastides totalment de paret de pedra i fang; el tipus de coberta d'aquestes cabanyes, és el més primitiu: brancatge i al cim palla i fang. La defensa està assegurada per les pendents molt inclinades llevat d'una part (la N.) on hi ha un pany de muralla molt enrunat.

La superfície aproximada és d'uns 7.000 m.² o més.

A l'oest d'aquests poblats, en els esteps que clouen la plana del baix Gironès per la part de

(1) Durant els treballs que sobre les muralles romanes va fer Serra-Ràfols els anys 30-31.

ponent, hi trobem els altres tres, poc més o menys aliniats de N. a S.

El que està emplaçat en el lloc més septentrional és el del Puig d'en Carrerica, el qual es troba seguint la serra de Rocacorba vers el sud, prop de Llorà. L'amuntegament de runes d'una construcció de defensa, bastida en el seu cim, ha estat la causa que la gent del país l'anomenés «Castell d'en Carrerica». Aquesta construcció ibèrica, podia contenir, segons les seves proporcions: un nombre molt reduït de cabanyes, per la qual cosa en època posterior, en créixer la població, les noves construccions hagueren de bastir-se en les vessants.

El característic d'aquest poblat és aquest recinte de defensa esmentat; no deixa d'ésser quelcom especial que es bastís al cim d'un turó on el precipitat de les pendents fa quasi innecessària aquesta defensa.

El tipus d'aparellat dels seus murs, és de carreu petit allargat, igual o semblant a un dels panys de muralla del Puig d'en Rovira. Pel restant (ceràmica i mobiliari en general) correspon a les mateixes característiques de St Julià.

Els altres dos poblats, St. Grau i Puig d'Estanyol, no ofereixen res de particular. El primer, emplaçat en aquest illot primari de forma cònica, que s'aixeca al mig de la plana, on hi ha bastida una capella anomenada de St. Grau, llevat de l'escampadissa de ceràmica, hi resta ben poca cosa més que ens parli d'aquest poblat: uns apilonaments de desferres informes de murs, de les quals no les pot deduir si corresponien o no a construccions ibèriques.

Quelcom semblant hem de dir de l'últim poblat, emplaçat a uns quilòmetres al nord d'Estanyol, en un puig d'alçada respectable en relació als altres turons propers. La ceràmica és de les mateixes característiques; demés, restes de murs d'aparellat ibèric, altres restes d'un forn ceràmic etc. etc.

Com veiem, la cultura, en general, es presenta molt unificada en el conjunt d'aquests poblats esmentats. L'arqueologia, sobretot la de St. Julià, ens diu quelcom més del poble que ocupava el Gironès: l'abundància d'ossos d'algunes espècies domesticades, ens fan saber que habitualment es dedicaven a la ramaderia; també tenim proves que

conreaven la terra i del seu fanatisme relacionat amb la producció dels conreus, com ho demostren uns amulets en bronze que contien grans de blat i d'altres espècies; la indústria metal·lúrgica és delatada per molta quantitat d'escòries de fosa de ferro, i la textil, per les fusaioles i els pesos dels telers on teixien el lli i la llana.

A més, si relacionem els resultats generals de l'arqueologia del Gironès amb altres estacions de fora la comarca, cal suposar que com en la major part de la Península, s'usaria també l'alfabet ibèric, la introducció del qual, per ara, és un problema sense solució. Ara bé; l'idioma o llengua que es parlava a la nostra comarca, ¿era el mateix que s'usava en emprar l'alfabet ibèric? Més aviat caldria creure que la llengua relativa a aquest alfabet era emprada únicament per a relacionar-se ells amb ells, tots o la majoria dels pobles peninsulars si tenim en compte la unitat de les inscripcions ibèriques en relació al llenguatge a elles corresponent —encara que s'ignori quin és, hi ha moltes proves que ens diuen que pertot és el mateix— doncs no podem creure que la llengua indígena de la nostra comarca, fos la mateixa pertanyent a aquell alfabet les primeres inscripcions del qual aparagueren, segons sembla, a l'extrem oposat de la Península, a Portugal, Tot i tenint en consideració una sèrie de paral·lels en la cultura del nord i de l'est de Catalunya des del neolític amb les portugueses, hi ha una munió de raons que ens priven de creure en l'existència d'un paral·lelisme en les seves llengües i sobretot en l'època immediata a la romanització.

Nosaltres el que estem disposats a creure, és que la base per a l'esclariment d'aquest problema de la llengua local de l'època ibèrica, cal cercar-la en el català antic, extraient del mateix tots els barbarismes i posant-lo en relació amb la toponímia de les nostres comarques, la qual cosa, si no ens donava la solució d'aquest problema, ens hi posaria molt aprop.

* *
*

Ja hem dit en altre lloc que la nostra cultura ibèrica (en general molt semblant a la de tota costa catalana) estava composta d'un nombre d'ele-

ments supervivents de les cultures anteriors. Ara, abans de cloure aquest treball, donarem una ullada a aquestes supervivències per a fer-nos més càrrec de la composició d'aquella, les quals, com és natural, s'aprecien examinant el material arqueològic.

Ja des del neolític, tenim elements propers de la cultura d'Almeria (origen de la cultura ibèrica) representats per una estació: la del "Forn de Pinell" a Castell d'Aro; els elements, però, que s'aprecien més clarament d'aquesta cultura, són el del període següent o del bronze, els corresponents a la cultura de "El Argar" que ja havem esmentat, els quals perduren en la forma d'alguns vasos fets a mà i en la l'adopció per a bastir els poblats de turons relativament ben defensats, completant la defensa amb fortificació en els casos que ho requereixen.

Dels dos períodes del ferro representants per la cultura cèltica, hallstattica del primer i de La Tène el segon, en tenim varies mostres que són algunes formes de vasos a torn (el bitronco-cònic) i també a mà, bronzes (fíbules), ferros i sobretot la supervivència de les pràctiques funeràries: la incineració dels cadàvers, servant després les cendres en urnes o dipositant-les en sitges.

La cultura pròpiament ibèrica, probablement en el seu pas vers el sud de França, va deixar-hi bon rastre: la ceràmica pintada en roig de decoració variada (floral, zoomorfa etc.) la qual perdura fins el segle III a C. amb quasi les mateixes característiques (St. Julià (fig. III) igual que Ensèrune, Empuries, Rupià) Al costat de la ceràmica pintada van també les formes d'alguns vasos (el cilíndric o "barret de copa" i altres).

Un amulet i grans de collar de pasta de vidre, ens diuen quelcom de les influències cartagineses de l'última època.

Quant a les influències gregues, les quals són les que es deixen sentir més fonament com

ja hem vist en altre lloc, s'aprecia en una colla de detalls: formes de la ceràmica en vasos fets a torn grans i petits, en la decoració dels mateixos, en atuell de pedra com morters i també molins de mà, en els ferros i armes en les monedes etc. etc.

Per últim cal valorar els elements que conserven supervivències de la cultura autòctona; aquets són generalment en la ceràmica feta a mà, en la decoració en relleu amb incisions o dítades imitant l'estructura d'una corda, per mugrons i per algunes de les formes o tipus dels vasos.

A tota aquesta barreja d'elements influenciats que formen la cultura del Gironès, en començar el segle III o abans s'hi afegixen influències romanes (ceràmica, ferro, bronze, etc.) les que en augmentar-se, la fan decaure de mica en mica fins al moment en què la conquesta i dominació completa de Roma l'ofega, deixant, únicament, uns rastres lleus, els quals han arribat fins i tot als nostres dies

F R A N C E S C R I U R Ó

Bibliografia

M. Santaló, El Gironès. Per l'estudi de Catalunya. id. id. Una nova estació? El «Forn de Pinell» a Castell d'Aro (núm. extraordinari de l'«Autonomista» 1930) — M. Chevalier — Geologia de Catalunya. — P. Bosch Gimpera. Etnologia de la Península Ibèrica. — id. id. L'arqueologia preromana hispànica (Apèndix de Hispània de Schulten). J. de C. Serra Ràfols — El poblament prehistòric de Catalunya. — id. id. — Les muralles ibèriques i romanes de Girona (Fragment extret de l'Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, 1927-1931 vol. VIII). — Schulten, Hispània A. del Castillo, — El poblament de la zona de la Costa Brava de Tossa, entre Blanes, i Sant Feliu de Guíxols (Revista de Catalunya núm 78 — J. Colominas Roca, J. de C. Serra Ràfols i P. Bosch Gimpera, — Cultura ibèrica. —

COM A HOMENATGE A LA MEMÒRIA DEL VENERABLE POETA I ESCRIPTOR GIRONI SR. PERE DE PALOL I POCH, QUE MORÍ EN LA NOSTRA CIUTAT EL 26 DEL PROP-PASSAT MES, ENS PLAU DE RECORDAR AQUESTA VIBRANT I INSPIRADA POESIA QUE FOU PREMIADA EN EL CERTAMEN DE LA BENEMÈRITA ASSOCIACIÓ LITERÀRIA DE L'ANY 1892.

PANISSARS (FRAGMENT)

Geganta fita de la Ispana terra
vell Pirineu de cabellera blanca,
tant com te besen dugas mars bessonas
tindrás las claus de nostra augusta patria

¡Quántas vegadas has sentit las petjas
de vils butxíns que lo dogal forjavan,
pera enfrenar aqueixa altiva testa
que may los segles han pogut abatrel

Y, sempre heróich t'has aixecat, feréstech,
com serp briosa quan l'alarb la cassa
que ardida per l'escalf d'un sol que crema
sent que una fletxa l'hi ha passat l'entranya.

Perxó has estat lo guarda de la terra,
Pirene august, muralla de la patria,
arxiu gloriós de catalanas gestas,
y tomba inmensa de legions estranyas.

¡Oh, Panissars! arruga misteriosa
del noble front d'aquest gegant fantasma
página heróica de la nostra historia
que en vá lo temps pera esborrar s'afanya.

¿Quín es lo fill que á ton redós s'acotxa
y al cor no sent del patri amor la flama?
cap, que la terra ab los recors que serva
l'hi aviva'l cor y l'hi desperta l'ánima

Dolsos recorts de colossal grandesa
que á cau d'orella tot sovint ni'n parla,
ja ab lo mestral que bat de roure en roure
ja ab los remors de tas frescals arcadas.

Recorts de gloria que pel mon pregonan
del ínclit Pere las sublims jornadas,
y, sobre tot, la rústica ardidesa
dels aguerrits y bélichs almogávares;

Aquells soldats de catalana terra
que la senyera de l'ardida Fransa
feren servir per' mortallar la gloria
que l'Atreuit ple d'odi somniava.

Volgueren, ay! enarbolant l'ensenyá,
las hosts francesas profanar la patria,
sang á son rastre y deshonor semblantne,
trémols de febre, assedegats de rabia;

Pero, la fera que'ls cadells acotxa
no pot sentir del cassador lo rastre,
que allavors alsas unglegant la terra
y ab sang traydora se nodreix y esbrava.

Y, aixís ho feres, Panissars; tu fores
la fera ardida que pels fills lluitavas,
y no't saciares fins que veres lliure
dels enemichs, la terra catalana.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ràfec

«TIPIFICACIÓ». Karl Jaspers assenyalava la nostra època com l'època de la «tipificació», de la producció en sèrie, no sols de les màquines d'escriure, sinó que també de grans nuclis humans. A segons quin sectors hi ha avui dia una unanimitat esgarrifosa i gregarista, per a segons quins comportaments i per a segons quines reaccions. Hom ha pensat una mica en la influència decisiva que ve exercint la pel·lícula americana en aquesta creixent vulgarització? Ens referim a la típica pel·lícula americana, involucinada i cursi, de la qual l'únic aprofitable —és just de reconèixer-ho— són els films de «gangsters»,.. Malgrat aquest camí progressiu de vulgaritat, veiem com segons quins sectors de públic no es cansen ni protesten, sinó que completament imbuïts ja per la tònica dels films, semblen trobar-se en els millors dels móns..

Heus ací, per a les vinents lluites i per a les pròximes renovacions, una fita que no cal perdre de vista: la necessitat de destruir radicalment, íntegrament, la funesta influència de la «cursileria» americana.

J. M.^a C.

RAO I FE. Alfred Rosenberg, el Dictador intel·lectual del III Reich, ha publicat un llibre, "El Mite del segle XX", llibre màximament representatiu de les noves tendències racistes i que està obtenint un gran èxit de venda a Alemanya. Segons Rosenberg, el Mite del nostre segle és que la raça germànica és l'escollida, la destinada a les més altes empreses, i ho és en tant que la virtualitat anexa a la seva sang l'obliga, inexorablement, a ésser-ho.

Rosenberg fa en la seva obra una exploració històrica, i troba empelts germànics, més o menys pròxims a totes les grans figures i a totes les grans realitzacions del passat.. Ara, que no del tot satisfet, pel que es veu, de la força persuasiva de la seva argumentació històrica, assenjala que el nou Mite exigeix abans que tot, «voluntat de creure...» I escriu aquestes tan significatives paraules: «¿Coneixement? No; Fe!» altament significatives sobretot, si hom les compara amb les característiques europees d'aquest últims segles.

J. M.^a C.

EL 24 DE JULIOL D'ENQUANY, el Dr. Antoni Rubió i Lluch complirà vuitanta anys. A l'estranger s'acostuma commemorar dates semblants oferint una col·lecció d'estudis a la figura a la qual es vol retre homenatge. Catalunya sent tota la valor i significat d'aquest acte i fa seva la iniciativa deguda als Srs: Aramón i Serra, P. Bohigues, Millàs i Vallcrosa, Nicolau d'Olwer i Josep Vives.

La influència del Mestre egregi des de les càtedres de Literatura de la Universitat de Barcelona i de la dels Estudis Universitaris Catalans; la labor a l'Institut d'Estudis Catalans, del qual fou el primer president, i els seus definitius treballs en el camp de la Literatura i de la Història, sobretot de l'època de la dominació catalana a Grècia, fa que els seus nombrosos deixebles aportin a l'homenatge no solament col·laboració, sinó entusiasme, admiració i afecte.

Estudis Universitaris Catalans i *Analecta Sacra Tarraconensia* publicaran aquest obsequi científic. En aquesta ocasió VICTORS no pot sinó llençar un *Víctor* més, bo i esperant que Girona portarà la seva ofrena, al més gran dels nostres medievalistes.

LL. B. P.

S. JUAN ARBÓ ha estat el guanyador del premi creat pel «Club dels Novel·listes», recentment constituït a Barcelona, per la seva novel·la «Camins de Nit». Creiem sincerament que Juan Arbó és mereixedor d'aquesta distinció. Som dels qui estan convençuts que el jove escriptor és un valor del qual es pot esperar coses que donaran dies de glòria a les lletres catalanes. Puixant sensibilitat, força expressiva, originalitat, valentia de l'esperit, aportació d'humanitat profundament sentida... «L'inútil combat», «Terres de l'Ebre», «Camins de nit», marquen unes fites interessants en la trajectòria del jove novel·lista. La seva personalitat es va definint i perfilant d'una guisa ascendent. Es un acostar-se gradual a la plena eclosió de la potència vigorosa que nia en l'ànima del poeta ver.

F. F.

LA RECENT ESTADA d'En Salvador Dalí a Cadaqués, fa que em recordi d'ell, i del temps en què va donar-nos el text per a la revista «Helix», de la seva conferència pronunciada a l'Ateneu Barcelonès.

Dalí, violent, clavà a tota aquella gent feta en motllo —un dia 22 de març— unes pedres masegadores de la crosta cultural. El fi que perseguí en aquella conferència, fou veure les reaccions, les onades que aixecaria en aquell medi. Ell es proposà de copsar el grau de violència, que per reflexió, produirien les seves violències, i començà així la parla:

«Abans de tot, crec indispensable de denunciar el caràcter eminentment envilidor que suposa l'acte de donar una conferència, i encara més, l'acte d'escoltar-la. Es, doncs, amb les màximes excuses que reincideixo en un acte semblant, que pot considerar-se sens dubte com el més allunyat de l'acte surrealista, el més pur, que com explica Breton des del segon manifest, consistiria a revòlvers als punys, baixar al carrer i tirar a l'atzar, tant com es pugui sobre la multitud.»

«No obstant, en un cert pla de relativitat, l'innoble acte de la conferència, pot ésser utilitzat encara amb mires altament desmoralitzadores i confusionistes...»

I seguí llençant-se a fons, a l'atac desenfrenat de tot el venerat a ací, de tota idea moral, acabant així:

«M'adreço a la nova generació de Catalunya a fi d'anunciar que una crisi moral de l'ordre el més greu ha estat provocada, que els qui persisteixen en l'amoralitat de les idees decents i enraonades tinguin la cara coberta de la meva escopina.»

La conferència, duta a tot tren, a cops de maça, en menys de mitja hora fou acabada, i quan el públic es bellugava, Dalí ja era a la Rambla, passejant-se tot preocupat dient: «Són, fins i tot, incapaços de reaccionar amb el que hagués actuat amb violència i m'hagués bofetajat, ara soparíem junts!» Solament un Senyor havia llençat un Visca! —la màxima violència— un Visca a Guimerà.

—Quines panxes més plenes de cultura!... —digué Dalí, allunyant-se de nosaltres.

J. C.

EL RELATIVISME EN LA HISTORIA. Per si algun *amateur* de bona fe, o novell inexpert es descuidés aquell principi general estipulat pels grans investigadors que fan de la història una ciència de conjunt —Natura i Antropos— i no pas unes elocubracions al volt d'una peça de museu, Pio Baroja en el seu darrer llibre «Rapsodias» ens recorda com ho ha fet Spengler, que la història no es repeteix mai. Diu a «Evolució i canvi» —pàgina 127—. El relativisme que naix, en part, de la inseguretats de l'existència de les coses exteriors, en llur essència, o almenys en llurs aspectes, s'afiança més amb la idea comprovada que tot evoluciona perpètuament, tot canvia i res no és definitiu perquè tot tendeix a ésser. Des d'aquest punt de vista, les coses en conjunt, en el moment que les veiem són eternament noves i per al que és eternament nou, no hi ha continuïtat; les coses d'avui no són les d'hair, i no ja llur aparença ha canviat, sinó llur essència mateixa és distinta o pot ésser distinta. A les pàgines 138-139 després de dir que les teories absolutistes influeixen en les masses, però que no es porten mai a la pràctica, i que les teories relativistes influeixen en les minories i llurs plans es realitzen ben sovint, ens parla de *La Cultura* com a mitjà de millorar les condicions humanes, en llibertat i benestar. Recorda que la teoria de l'evolució de Darwin, determinada com a procés lent de canvi en els individus i les espècies, ha estat superada per les demostracions del botànic holandès Hugo de Vries amb la seva teoria de la mutació. Sense preparació es pot canviar absolutament el tipus i prendre altre caràcter. Tal transformació brusca, sobtada, ha afegit un nou recurs a tenir present pels historiadors i dirigents de la humanitat. A més de la llei de l'evolució hi ha la possibilitat de la variació sobtada. «El botànic holandès encontró en la naturaleza la posibilidad de la revolución y del milagro revolucionario. Los políticos desde hace tiempo, habían creído en este milagro revolucionario».

Resumim: No és el passat el germen que dóna *continuïtat* a la història, sinó el present, la vitalitat i la creació de valors nous. Que els que en veritat ansien treballar amb materials permanents, que no equivoquin la drecera si volen arribar a algun lloc.

J. Pm.

Llibres i Revistes

"Antologia General de la Poesia Catalana" per Martí de Riquer — J. M. Miquel i Vergés — Joan Teixidor.

Cal felicitar entusiàsticament la direcció de «Quaderns Literaris» per haver publicat aquesta excel·lent «Antologia», amb motiu d'assolir el centenar el número d'obres publicades per l'esmentada col·lecció. Per haver publicat aquesta «Antologia» i per haver-ho fet en les condicions amb què ho ha portat a terme, les quals permeten d'adquirir aquest mostrari, tan variat i tan suggestiu, de la lírica catalana, per un preu reduïdíssim. Aquest és un dels aspectes que creiem que cal tenir en compte en col·locar-se davant d'aquesta obra, i que potser alguns dels comentaris periodístics apareguts sobre la mateixa, no ha valorat en el que es mereixia: que els seus autors no han aspirat a fer una obra definitiva, pulcrament editada i dirigida a marcar una fita en els annals bibliogràfics de Catalunya, sinó a omplir un buit, present i innegable en els nostres dies i, a l'ensem, a utilitzar unes publicacions —les de «Quaderns Literaris»— que tenen un marcat caràcter de difusió popular, per tal que les millors pàgines antològiques de la nostra poesia puguin difondre's i estendre's per a tots els mínimament interessats.

Diem —sense considerar-nos doctors en la matèria, ni molt menys— que els autors han reeixit plenament en la seva tasca, i que han pogut oferir-nos una «Antologia» digníssima per tots conceptes, tant més apreciable quan hom considera l'esforç gairebé desinteressat que representa. L'obra està dividida en tres parts: una referent a «Poesia clàssica i popular», a càrrec de Martí de Riquer, tan competent en el tema, on veiem les manifestacions poètiques compreses des del gran Ramon Llull fins el decadentisme aigualit de Pere Serafi i del Rector de Vallfogona, passant pels moments de plenitud italianitzant i petrarquesca d'Auzies March i de Jordi de Sant Jordi; la segona, referida a «La Poesia de la Renaixença», amb un pròleg interessantíssim de J. M. Miquel i Vergés que comprèn des de la famosa «Oda a la Pàtria», d'Àribau, fins a les produccions d'Angel Guimerà —massa negligides potser—, Francesc Matheu i Apel·les Mestres. I la tercera, la més extensa i la més nodrida, en la selecció de la qual la sensibilitat i la documentació poètiques de Joan Teixidor han sortit airoses d'una prova difícilíssima, on trobem aplegades i reunides mostres de la poesia moderna i de les actuals tendències de la nostra lírica, amb tota llur profusió i amb tota llur varietat, encara que sense incloure-hi, com és comprensible en una «Antologia», els temperaments més novíssims,

Repetim la nostra felicitació, i ens permetem de cridar l'atenció i de recomanar als lectors de «VIC-TORS» aquesta obra tan interessant com única en el seu gènere.

JOSEP M.ª CORREDOR

"El petit Rovira" • Contes. — Ernest Martínez Ferrando. Quaderns Literaris. Barcelona.

L'autor de «Una dona s'atura en el camí» i guanyador del premi Crexells de 1935, tothom sap que és un contista excel·lent. Algú recorda amb insistència aquesta qualitat de Martínez Ferrando en ocasió d'ésser-li atorgada la màxima distinció literària de la nostra terra. Car, en emprendre la tasca d'estructurar un relat més ambiciós, més ample, que un simple conte, en esdevenir novel·lista, Martínez Ferrando, en el fons; seguia essent el contista gràcil que hi ha en ell. Aquesta selecció de narracions breus que presenten els «Quaderns Literaris» en el volum 91, forneix una vidència clara de la qualitat essencial de l'autor valencià.

No és pas necessari tributar un elogi més a Martínez Ferrando, contista. Una idea només: jo trobo aquestes narracions breus, dotades d'una rara condició: són suggerents; algunes d'elles, extraordinàriament suggerents. Ací rau, per a mi, bona part de la llur gràcia. Els personatges, els llocs, llurs accions i reaccions, bo i essent dits ràpidament, àgilment, tenen una gran força de suggestió. A pesar de la rapidesa, de la facilitat, són plens, densos; això: *suggestents*. A voltes hom té la sensació que exigeixen un més ample marc; que no caben, de tan vigorosos com són, en l'àrea forçosament reduïda en què nosaltres els veiem produir-se —penseu, per exemple, en aquell deliciós «Sor Isabel conta una història»— Ah! Però ací roman, precisament, la gràcia que jo trobo als contes de Martínez Ferrando. Són narracions breus, contes *només*. La qual cosa no obsta perquè l'autor hagi fantasiejat bellament i que el lector l'hagi seguit complagut, tant per les fantasies en si mateixes com per la manera peculiaríssima amb què les hi ha contades.

Francesc FERRER

Stefan Zweig,

ha publicat darrerament en curt espai de temps, tres noves obres. «Erasmе de Rotterdam», «3 Mestres» i «Maria Antonieta». Aquest escriptor vienès, d'una capacitat creadora prodigiosa, és jove encara i ja ha assolit situar-se en el primer rengle de les personalitats literàries europees. La seva producció copiosa i densa abarca diverses branques de la literatura: novel·la, biografia, crítica, assaigs, i en cap moment d'aquestes diverses activitats no desmereix del nivell altíssim des del qual contempla l'espectacle de la vida humana i en plasma les seves evolucions en les belles obres que tan profusament escriu. La seva labor, per molta que sigui, no perd mai qualitat, ans diríeu que quan més escriu més guanya en intensitat, i l'interès que us desvetllà llegint una obra se va augmenta en la següent i es forma obsessió al cap d'unes quantes, de faisó tal que ja no el deixeu i sempre espereu amb ansietat una nova obra. Ací en teniu tres exemples ben eloqüents:

Erasmе de Rotterdam, la biografia d'aquest savi humanista holandès nascut el 1466, en circumstàncies obscures, fill il·legítim d'un capellà, ens diu el treball copiós de Zweig en recollir dades i documentar-se, per seguir fidelment la seva vida. A través de les planes d'aquesta biografia, el vienès ens palesa una de les seves millors facultats: la de saber situar-se en l'època del seu biografat copsant-ne tots els detalls i fent reviure al lector els dies llunyans perduts en la boira de la història. Llegint el triomf i tragèdia d'Erasmе, el clergue diplomàtic per excel·lència, l'home que no veié mai ningú vestit amb l'hàbit, que amb més habilitat va saber eludir el domini dels seus superiors i fer-se una vida independent, aneu entrant en el terreny ferm de la seva existència equilibrada, sempre condicionada a la pura raó i a la més freda però sàvia lògica. L'autor de l'«Elogi de la follia» se'ns presenta al través d'aquesta biografia amb tots els trets de la seva personalitat ben acusats, amb totes les facetes del seu caràcter, sàviament estudiats i posats de relleu pel fi observador i agut psicòleg vienès, el qual ens fa reviure les lluites d'aquella època, decisiva per a la civilització europea, i ens presenta amb un clar realisme la situació tan destacada que hi ocupà Erasmе. Aquest, amant, per damunt de tot, de la llibertat espiritual i enemic per tant de tot fanatisme, després de llargs anys de lluita, per mantenir-se en la seva posició combatuda per uns i altres, hagué de sucumbir davant les feres escameses d'un senzill novici, Luter, el muntanyenc sanguini, fort com un toro, impetuós en la discussió, implacable amb els enemics, que es definia a si mateix d'aquesta manera: «Endrapo com un bohemí i m'emborratxo com un alemany». El savi humanista després d'haver sabut esquitrillar hàbilment totes les temptatives de reis, papes i emperadors per tal de fer-se'l seu, hagué de plegar-se i arraulir-se a la combativitat endemoniada del reformador Luter, el qual no admestia subterfugis de cap mena i exposava les seves teories amb senzillesa de camperol i no acceptava altra resposta a les seves qüestions que un sí o un no, rotunds, categòrics.

3 Mestres. En aquest llibre, Zweig ens presenta tres genis de la novel·la mundial a través de llurs vides i llurs obres. Ha estat un dels seus molts encerts aplegar en un volum els noms de Dostoievski, Balzac, i Dickens, car aquests tres homes omplen per ells tots sols tot el món de la fantasia creadora amb una força i densitat ja mai més no igualada. En llurs aspectes ben personals i ben diferenciats, cadascun bastí una obra prodigiosa dins la seva època i la humanitat que aleshores plasmaren amb una puixança corprenedora en llurs novel·les, avui encara conserva tota la vida i aquella frescor innates a les veritables obres d'art. Perquè els personatges fills de llur força creadora, eren tipus humans amb cos i ànima, perquè llurs passions eren les de tots els mortals, i conservant la nacionalitat pròpia, eren intensament universals, amb les arrels sòlidament arrapades a la mare pàtria però amb el branatge profús, projectant-se vers l'infinit i estenent-se damunt tot el món.

Dostoievski ens legà el panorama tràgic i sublim alhora, del món interior més recòndit dels humans i els seus fills espirituals gestats amb sang i nervis, amb furors i desespers, ens alegren i ens fan plorar encara. El caràcter rus, amb la seva complexitat i amb la profunditat atterradora de la seva ànima, trobà en ell el definidor clarividenc, el psicòleg màxim que amb mirada audaç i brutal sondejà fins el fons de la seva ànima i tragué a la llum del dia l'esperit nacional.

Balzac, geni intuïtiu per excel·lència arrecerat dins la seva cofurna, ens descriu la vida de París amb els mil detalls i varietat esbalaïdora de personatges que formaven aquella babel, eix del món en l'època en què el conquistador Napoleó feia frontollar els imperis i afegia a la seva pàtria ciutat darrera ciutat. Profundament influenciat per aquest esperit de dominació, de triomfador, Balzac es proposà, i ho assolí, conquistar el món també, però ell el que volia era fer-se amo d'un altre món, l'espiritual, i hi reeixí absolutament. No en va posseïa una voluntat de ferro i una capacitat prodigiosa per al treball, que posades al servei d'una gran intel·ligència el portaren a crear l'obra estrènua «La Comèdia Humana» compendi de totes les passions, caràcters i lluites de la seva generació. Aquesta frase que deixà escrita sota un retrat de l'emperador «El que ell no ha pogut acabar amb l'espasa jo ho acompliré amb la ploma», ens diu quina era la seva ambició, els seus somnis, el mòbil cabdal que guiava la seva vida, i la realitat de la seva obra és prou eloqüent; ho aconseguí plenament.

Dickens, arribà a ésser l'ídol d'Anglaterra. Les seves primeres novel·les publicades en forma de fulletó mensual eren esperades àvidament i els tipus característics que creà els podien trobar per tots els carrers de Londres, per les tavernes i paradors de les províncies i en els salons i llocs d'espectacles de qualsevol població

anglesa. La seva fama arribà a atényer un límit encara mai no assolit per cap novel·lista i en morir, Anglaterra sofrí com una commoció, plorà per la pèrdua del seu poeta i encara avui és recordat en tot el regne amb una veneració emocionada. Dickens ha estat l'home que sense haver fet amb les seves novel·les una obra massa profundament psicològica, ni haver aportat a la literatura cap renovació o mitjà d'expressió transcendental, assolí d'interessar un major nombre de persones amb les seves creacions essencialment nacionals i portar arreu del món la coneixença exacta de l'esperit i del caràcter de la seva raça.

Maria Antonieta. No és cosa fàcil fer el resum d'aquesta biografia de 500 planes, en unes ratlles. En aquesta obra, potser la més ben documentada de totes les que han sortit fins avui, parlant sobre la malaurada reina guillotïnada, casada per «raó d'Estat» amb l'infeliç Delfí, nét de Lluís XV, ha exposat Zweig amb la minuciositat del fisiòleg i ensems amb la generositat de l'artista, l'horrible tragèdia conjugal de l'arxiduchessa austríaca feta reina de França per assegurar la pau d'Europa que tant havia d'influir en el seu caràcter i en els seus sentiments, en el curs del seu regnat. Per a qui vulgui conèixer l'ambient d'intrigues i de refinada crueltat que ofegava la reialesa francesa d'abans de la revolució, aquest llibre és el millor exponent documental i psicològic de l'època, el que recull amb més fidelitat tots els incidents trivials i transcendents de la generació que vivia entre sedes i traïcions a Versalles en el temps de Lluís XV i Lluís XVI. En planes tenses d'emoció és descrit tot el procés de la gestació i explosió del període revolucionari que acabà per sempre més amb la monarquia francesa i amb un interès reconcentrat seguint el final tràgic i sublim de l'orgullosa austríaca fins a la guillotina.

AGUSTI PERA

Francisco Bolós i la cultura de su tiempo Miguel de Garganta (Tesi doctoral)

Hom ha d'agrair al distingit farmacèutic olotí M. de Garganta la seva aportació al coneixement d'unes quantes facetes de la vida del seu pretèrit professor i convilatà Francesc de Bolós. No acostumen els que pretenen revalidar el títol de Doctor en ciències biològiques, especular sobre temes d'Història de llur Facultat. L'autor de la tesi a què ens referim ha volgut unir el rigorisme científic del tema amb l'amor que sent per als valors de la terra nadiua.

Olot havia viscut a principis del segle passat una època pròspera de treball. La seva població doblava l'actual cens. Lorenzana, el bisbe castellà de bona memòria, que regí la cúria gironina un període dilatat, dispensà a aquella població una protecció ben merescuda. L'edifici de l'Hospici parió del de la nostra ciutat, i l'acadèmia de pintura i escultura, bressol de l'Escola olotina dels nostres temps, palesen la importància d'aquella vila, isolada aleshores del restant de Catalunya per l'abrupte del terreny i l'escassetat de vies de comunicació.

En aquell recó de la nostra terra un home meritíssim, farmacèutic de nissaga, esperit inquiet i entusiasta, distreia els seus ocis amb un sens fi d'activitats. Aficionat a la botànica aconseguí reunir un herbari de més de sis mil exemplars que etiqueja amb llur nom científic, agrupa en famílies, en precisa el gènere i l'espècie, ens fa conèixer la sinonímia i llur nom vulgar i fins descriu de moltes d'elles llurs propietats terapèutiques. Excel·lent geòleg, és el primer que ens descriu sota un punt d'obir científic la formació volcànica de la comarca olotina, Alena dins seu un esperit de mecenatge dispensant protecció als artistes, i fins no pot deixar de sostraure's de l'ambient polític tempestuós d'aquella època.

En la rebotiga de la seva farmàcia d'Olot hi sovintegen les visites de naturalistes d'altres regions i països amb els quals manté una correspondència científica molt interessant. Més d'una vegada és sol·licitat, a igual que altres antecessors seus, per ocupar un lloc en el Claustre de professors dels Col·legis de Farmàcia; Bolós prefeix l'ambient de la seva ciutat nadiua on viu aureolat per aquell respecte mític que tenia la seva professió. Entre fórmules magistrals, esteses en llafrí per fer-les més solemnes, preparant infusions i decuits, el farmacèutic d'aleshores és un personatge cabalístic. Avui tot aquell ambient de misteri que rodejava els professionals de farmàcia ha perdut el seu encant.

Llàstima que el rigorisme exigit pels cànons acadèmics no hagi permès al Doctor Garganta esplaiar-se un bon xic amb l'ambient cultural d'aquella època de decadència nostrada. Seria ben interessant esbrinar la influència que l'enciclopedisme exercí sobre els pocs catalans vuitcentistes dedicats al conreu de les ciències.

Pompeu PASCUAL

Noticiari

COMPONENT LA NECESSITAT QUE TE GIRONA, d'un centre, d'un fogar artístic i de preparació professional, el G. E. i E. G. (Grup Excursionista i Esportiu Gironí), està organitzant per a quan estigui instal·lat en el seu nou local, uns cursos per a obrers. Aquests cursos seran d'especialització dintre els diversos rams, i també de generalitat i idees bàsiques per a aquells que comencin en l'ofici. El que es proposa el G. E. i E. G. és un assaig d'Escola de Bells Oficis, eminentment pràctica, com aquella que anys ha volia crear el mai no oblidat arquitecte En Rafael Masó, on s'aplegui el jovent en sortir del treball en perfecte comunió, per a l'estudi.

Aquests cursos seran donats segons les més modernes tendències observades en aquesta classe de preparació professional. Sota una direcció general, i per cursos saltats, de manera que no es produeixi la fatiga del deixeble, deixant espais de dies que podran dedicar a gimnàstica i exercicis físics, i d'altres a classes purament artístiques.

Aquest trencament dels mofllos clàssics d'ensenyança no adaptats a les exigències actuals, és una cosa digna d'elogi. L'obrer troba plaer en la llibertat de moviment i sense gens de rigidesa s'infiltra les ensenyances, polint el seu treball.

Començaran segurament les classes per als rams de paleta, fusteria, serralleria, donant-se seccions de dibuix i interpretació de plànols. Cal remarcar que no seran classes, en el sentit exacte de la paraula, sinó unes lliçons saltades, a càrrec de diferents tècnics. A més, es donaran cursos d'especialització, com serà un d'ells, la construcció en formigó armat... etc.

Cal lloar els intents del G. E. i E. G. en la seva nova etapa que comença plena de desitjos d'estudi, de cultura, de germanor, d'unió de tots els bons gironins, per a la consecució d'un nivell d'esplendor superior. El Grup, així, referma encara més el seu camí de sempre, d'ésser una institució democràtica i senzilla.

J. C.

DIADA DEL LLIBRE. El 23 d'abril s'escau la festa major del llibre i no cal dir la conveniència de fer una bona endreça d'aparadors i llibreries. S'ha de posar a l'abast dels ulls àvids i les butxaques pròdigues, les obres que no passen mai i aquestes que encara tufegen olor d'impresma i frescor de novetat. Voldríem citar la majoria de llibres acabats de sortir, però ens haurem d'accontentar amb l'espigolament d'uns títols: Vals, novel·la de Francesc Trabal; Hores Africanes, anècdotes d'hospital militar, per l'excel·lent crític literari J. M. Cases Homs; «Antologia General de la Poesia Catalana», dels Quaderns Literaris, un vol. de 640 pàg. atapeidíssimes, per 4'50 ptes.; Geografia General de Catalunya, obra documentadíssima amb molts gravats i a l'abast de tothom; El Nan Negre de Walter Scott, traducció de C. A. Jordana; La Farsa i la Quimera de J. Puig i Ferrer; una traducció recent de La Dama de les Camèlies, d'Alexandre Dumas fill; Visió de Conjunt de la Novel·la Catalana moderna de R. Tasis i Marca; Desordre de Ramon Xuriguera; Poliglotismes Passiu de Delfí Dalmau; Una dona s'atura en el camí, de Martínez Ferrando. Premi Crexells 1936; Camins de Nit, de Sebastià J. Arbó. Premi novel·listes 1935; Ancores i Estrelles de J. M. de Sagarra. Premi Falguera 1935, etc. etc.

PIERRE FOURNIER, VIOLONCEL·LISTA.— Pierre Fournier, a l'Associació de Música, interpretà amb una força i un verb invencibles el bell «Concerto», de Bocherini, «Variacions sobre un tema de Mozart» de Beethoven, «Zapateado» de Sarasate i altres no menys interessants com el «Nocturn» de Chopin. Fournier és un tècnic formidable i expert estilista que proporciona sempre aquell esplai espiritual, aquell repòs i aquella fruïció artística, raó d'ésser de tota manifestació pública.

MERCE PLANTADA, CANTATRIU.—El següent concert de l'Associació de Música també oferí un bell interès: la liederista catalana, ben coneguda i apreciada, Na Mercè Plantada. Els seus recursos vocals són inesgotables, el seu timbre magnífic, té coses admirables, traçades, àdhuc, amb algun punt d'ironia; però un excés de realisme perjudica, de vegades, l'èxit de les seves interpretacions que podria ésser franc i constant sempre.

El seu programa era variat i molt suggestiu, particularment en les cançons extretes de «La Cambra dels nens» de Mussorgski, «Mandolina» de Debussy, i «Jota» de Falla. L'última part era integrada exclusivament per obres de R. Lamote de Grignon, d'exquisit gust i sòlida escriptura.

La part d'acompanyament d'ambdós concerts estigué a càrrec de l'excel·lent pianista Alexandre Vitala.

F. C.

DEL CINEMA.— Hem vist un film de colors, pocs, solament podríem dir de dos: vermell i blau. Jo els comparo aquests colors a uns àcids destructors dels films. Escenes que en grisos, blancs i negres són ben compostats i equilibrats d'uns tons agradables. En ésser posats els colors per sobre, posats com en les làmines per a infants, d'una manera ingènua, exagerada, fan que el cansament prengui més aviat, i ens n'anem sense acabar de veure el film. El color sols pot ésser admès amb tonalitats perdudes i transparents. Un complement de l'harmonia de grisos. Mai, com elements destacats que fereixen la sensibilitat d'una línia, d'un perfil contrastat ja per si, per a clars i obscurs.

J. C.

S'HA OBERT AQUESTA SETMANA, una exposició de pintura d'en Colomer a la Biblioteca Municipal, que és molt interessant i presenta a aquest artista en un caire diferent i interessant. Ja era hora que es desnivellés una mica la monotonia a què ens tenien acostumats els «produceurs» d'obres pictòriques de la nostra contrada, que adormits ens feien oblidar a nosaltres que existissin els pinzells i les teles.

En el proper número ens ocuparem de l'obra d'aquest pintor. I a veure si ha trencat el tel i podem continuar nosaltres la crítica pictòrica d'una manera seguida, tal com ens correspondria per la nostra tradició i també per l'exemple que ens ha donat la comarca d'Olot.

J. C.

AQUEST MES HA ESTRENAT A MADRID, al teatre Muñoz Seca, la companyia Zuzzoli, una obra del gironí Salvador Ferrer que actualment viu allunyat d'ací, per ésser Inspector de Primera Ensenyança a la província de Leon.

L'obra de Ferrer, titulada «En el umbral», és de la nova escola de Casona i de Garcia Lorca, obra que ha estat molt ben rebuda a Madrid. mereixent de la crítica lloances sense gens de reserva.

Ferrer ha triomfat, i en el triomf bé és bo que ens recordem d'ell de quan passava temporades a Girona, i ens llegia els seus assaigs ple de fe, i quan més tard, a Madrid, seguia amb la seva dèria literària i en un cafè ens donava a conèixer un fragment d'una producció a mig fer.

D'aquesta obra que ha estat la seva estrena a Madrid, «En el umbral», potser en coneixem algun tros que ell ens ha llegit, d'aquella manera tan típicament seva, amb aquell deix d'esses, i amb aquella passió?

VICTORS

REVISTA MENSUAL
G . I R O N A

Director: CARLES DE PALOL I FELIU
Secretari de Redacció: FRANCESC FERRER I VILAR
Administrador: AGUSTI PERA I PLANELLS

Subscripció: 4'50 ptes. semestre
Número solt: 75 cèntims

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ:
GARBI, Plaça Marquès de Camps, Telèf. 223.-Girona

E N P R E P A R A C I Ó

Pompeu Pasqual "L'Aportació forastera al creixement de Girona" - Ricard Giral: "Els arquitectes i els obrers" - Joan Subias Galtier: "Tresor Artístic Nacional" - Miquel Santaló: "Mn. Gelabert geòleg" - Josep Ma Pla: "La alquímia nova" - Ramon Reig: "Estudi sobre el pintor Llavanera"

MINISTERIO
DE CULTURA

